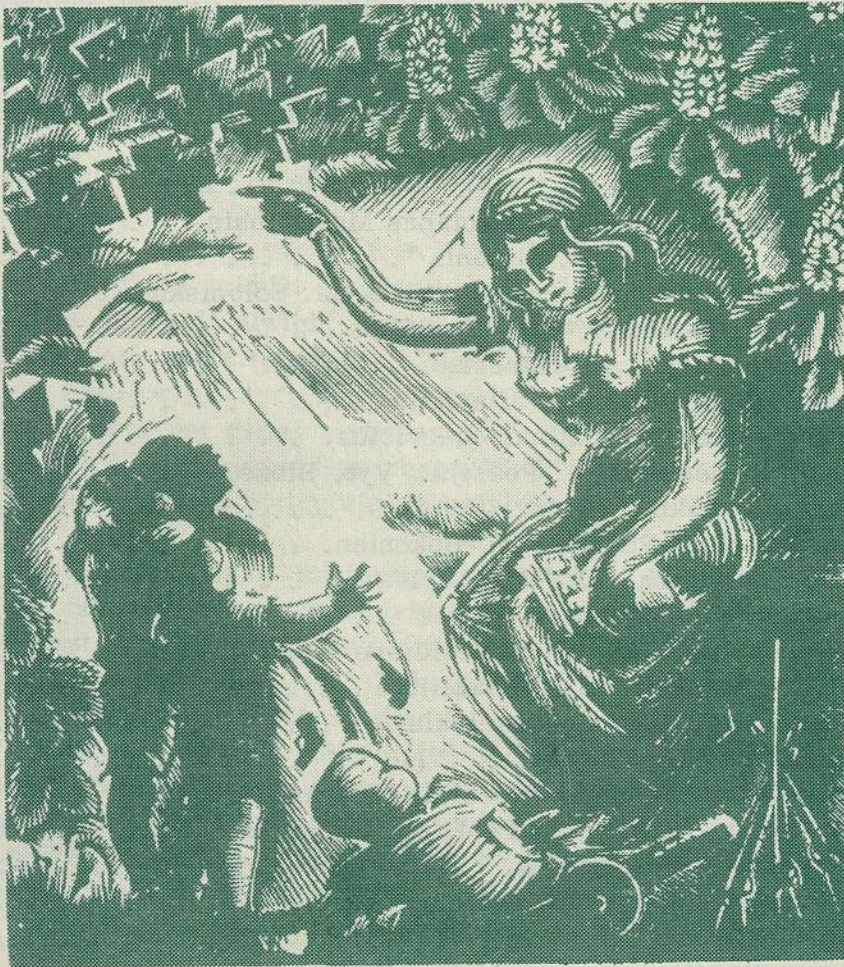

ŠVIESA

No. 2

BALANDIS-GEGUŽĖ-BIRŽELIS

1969 M.

UŽ TAIKĄ. M. Bulakos medžio raiziny, 1932 m.

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00

Pavienis numeris 25c

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros

Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y. 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

Redaktorius Antanas Bimba

No. 2 Balandis-Gegužė-Birželis (April-May-June) 1969 XXXV

TURINYS

Įvykių Sūkuryje	35
Dėmė, kurios nuplauti negalima. Antanas Martinionis.	37
Atsigulus žolėje. Poezija. J. Šimonis	38
Lietuva buvo išlaisvinta prieš 25 metus. D. M. Šolomskas	39
Liaudžiai atiduotos vasaros. V. Petkevičius	41
Lietuva. Poezija. Jonas Lapašinskas	42
Pusė šimtmečio Amerikoje. P. Ulevičius	43
Pirmoji lietuvių poetė. Vandolinas Junevičius.	47
Balų Rūda. Po Saulės mūšio. Poezija. Vyt. Bložė.	48
Lietuvos muziejui reikia. A. Martinionis	49
Savo būsimai žmonai. Poezija. V. Bukontas.	49
S. Neries poetinė kūryba. Dr. A. Petrika	50
Juozo Marcinkevičiaus poema	53
Jaunystės žiedai. Poezija. K. Zakevičienė	53
Dobil, dobil... Poezija. Elvira Kubiliūtė	53
Vienuolės išpažintis. Bronius Jauniškis	54
Vaikai ir aš. Poezija. R. Graibus	57
Mes visi kažko labai ištroškę. Poezija. Petras Panavas	58
Širdies infarktas ir chirurgija. Prof. dr. Jurgis Brėdikis.	59
Sunkus džiaugsmas. Poezija. A. Žukauskas	62
Iš arčiau. Poezija. Jonas Jūrevičius	63
St. Bucevičienės poema	63
Nemirtingieji. Poezija. Eduardas Mieželaitis	63
LDD reikalai. Ieva Mizarienė	64

IVYKIŲ SŪKURYJE

Vietnamo karas tebenuodija visą mūsų šių dienų amerikinių gyvenimą. Jo vaisiai baisūs ne tik užmuštais ir sužeistais jaunais amerikiečiais, bet taip pat pamiršimu būtiniausių liaudies gyvenimo poreikių, tautos padalijimu į dvi stovyklas ir subloškimu žmonių į pesimizmą ir beviltiškumą.

Naujoji šalies vyriausybė su prezidentu Nixonu priešakyje kol kas nepakeitė nei politikos, nei situacijos taip, kad jau būtų įmatomos gairės šiam karui baigti ir siekti taikos. Iš mūsų naujojo prezidento lūpų tebesklinda į pasaulį senojo prezidento jau seniai nusinešiojusios, frazės apie "garbingą taiką". Bet ar galima tikėtis garbingos taikos iš negarbingo karo? O šis karas yra negarbingas, nes jis yra nepateisinama agresija prieš žmones už dvylikos tūkstančių mylių nuo mūsų krantų, kurie mūsų kraštui nesudarė ir nesudaro jokio pavojaus.

Iš šios negarbingos situacijos didelė Amerikos žmonių dauguma temato vieną protingą ir garbingą kelią: nutraukti karą ir išsikraustyti iš Vietnamo, paliekant jo likimą jo paties žmonėms.

Deja, naujoji vyriausybė, kaip ir senoji, su šiuo garbingu Amerikos žmonių daugumos troškimu nesiskaito.

* * * *

Šių metų kovo mėn. 28 dieną mirtis iš gyvųjų tarpo išbraukė buvusį Jungtinių Amerikos Valstijų 34-ąjį prezidentą generolą Dwight David Eisenhower. Dabar istorikai turi gražaus darbo surasti ir nustatyti jam vietą istorijoje. Kai kurie jų, ilgai nelaukę, jau jį įsodino į "vidutiniokų" prezidentų kategoriją, nors visi sutinka, kad velionis, kaip žmogus, buvo plačiai gerbiamas ir daugelio žmonių net giliai mylimas. Šie istorikai teisūs: gen. Eisenhoweris nebuvo nei geriausias, nei prasčiausias šios respublikos prezidentas. Bet jis paliko mums vieną išpėjimą, kuris turėtų susilaukti visų rimtai galvojančių amerikiečių didžiausio dėmesio. Jis pasakė:

"Mes turime saugotis, kad mūsų militarinis-industrinis kompleksas (susivienijimas) neįgautų, siekiamos ar nesiekiamos, per didelės galios... Mes niekad neturime prileisti, kad tas susivienijimas pastatytų į pavojų mūsų laisves ir demokratinius procesus. Mes neprivalome įsivaizduoti, kad tokio pavojaus nėra. Toks pavojus yra ir bus..."

Aišku, kad aštuonerius metus prezidentaudamas velionis turėjo puikiausią progą tą pavojų įmatyti ir pajusti. Jis matė, kaip tampriai didžiosios industrinės korporacijos ir kompanijos yra susirišusios su militarinių jėgų centru Pentagonu, kaip buvę generolai, admiralai ir pulkininkai yra tapę tų korporacijų direktoriais ir prezidentais. Tai ryškiausiai matosi ir iš senatoriaus William Proxmire paskelbtų duomenų, kurie parodo, kad šiandien tų korporacijų, kurios turi militarinius su Pentagonu kontraktus, vadovybėje darbuojasi 2,072 buvę generolai ir pulkininkai. Pav., Lockheed Aircraft korporacijoje atsakingose vietose darbuojasi 210 buvusių generolų bei pulkininkų, Boeing korporacijoje — 169, McDonnell Douglas — 141, General Dynamics — 113, North American Rockwell — 104, Ling-Tempco-Vought — 69, United Aircraft — 48 ir tt.

Beveik kasdien girdime, kad tokioje ir tokioje šalyje įvyko militarinis perversmas ir įsisteigė militarinė diktatūra. O kas atsitiktų, jeigu vieną gražią dieną mūsų civilinė valdžia paklustų liaudies troškimui ir pradėtų rimtai kalbėti apie visuotinį nusiginklavimą? Ar yra garantija, kad šis mūsų militarinis-industrinis kompleksas, su Pentagonu priešakyje, nepasipriešintų? Nėra jokios garantijos.

* * * *

Kinijos ginkluota agresija prieš Tarybų Sąjungos teritoriją Tolimuosiuose Rytuose tų dviejų valstybių santykius labai pablogino. Netenka abejoti, kad Tarybų Sąjungos pasiūlymas Kinijos vadovybei — sėstis prie vieno stalo ir derybomis pašalinti visus esančius bei pasitaikančius parubežinius nesusipratimus, visuose taiką mylinčiuose žmonėse susilauks nuoširdžiausio pritarimo. Tai dar vienas įrodymas, kad Tarybų Sąjungos trokšta nuoširdžiai gyventi taikoje su savo skaitlinguoju kaimynu.

Kinijos vadovybė turi istorinę progą įrodyti savo tokį pat nuoširdumą. Ar ji tuo pasinaudos?

* * * *

Lietuvių Meno Sąjungos suvažiavimas ir festivalis kovo 22-23 dienomis Miamyje labai gražiai pavyko. Dabar klausimas: Kaip tą pasisekimą panaudoti pažangiosiems lietuvių meno jėgoms ir veikalai stiprinti? Neabejojame, kad visuomenė parems visas menininkų pastangas. Pažangioji spauda — "Laisvė", "Vilnis", "Liaudies balsas", "Šviesa" — taip pat neatsisakys jiems patalkinti.

* * * *

Balandžio 4 dieną sukako lygiai vieneri metai nuo to laiko, kai Memphis, Tenn., buvo nužudytas įžymusis Amerikos juodųjų žmonių (negrų) vadas Dr. Luther King. Ryšium su ta sukaktimi spaudoje buvo plačiai pakartotas Dr. Kingo gilios filosofinės prasmės pasisakymas apie gyvenimą, mirtį ir kovą už teisybę. Tarytum nujausdamas, kad jis bus nužudytas, vienoje savo kalboje King pasakė:

"Žmogus, kuris nesuranda reikalo, už kurį jis sutiktų numirti, netinkamas gyventi. Tiesa, žmogus, kuris atsisako kovoti prieš neteisybę, kadangi jis nori truputį ilgiau pagyventi, arba kadangi jis bijo, kad jo namai nebūtų susprogdinti, arba kadangi jis bijo, kad jis gali būti nužudytas, ilgiau pagyvėns ir gal net sulauks 80 metų amžiaus. Bet žmogus numiršta, kai jis atsisako ginti tiesą. Žmogus numiršta, kai jis atsisako kovoti už teisybę. Todėl mes nesitrauksime iš šios kovos lauko! Tegul visas pasaulis žino, kad mes esame pasiryžę būti laisvi!"

Buv. prez. D. D. Eisenhower

Prez. Richard Nixon

Dėmė, kurios nuplauti negalima

ANTANAS MARTINIONIS

Prieš kiek laiko per Vatikano radiją kalbėjo istorikas prof. Paulius Rabikauskas, mėgindamas reabilituoti viduramžiais katalikų bažnyčios vykdytą "eretikų" inkvizicinį persekiojimą. Jis teigė, kad, girdi, inkvizicija nėra su bažnyčios esme surišta institucija. Bažnyčia juk negali, kaip jis nurodė, atsakyti už pasaulietinių teismų vykdytas bausmes "eretikams."

Nejaugi tai tiesa, ką teigia Vatikano radijas, ką sako Rabikauskas?

Lietuvių liaudyje yra paplitusi taikli patarlė: "Kaip varną beplautum, vis tiek ji liks juoda." Taip ir katalikų bažnyčia, kiek ji dabar bandytų nusiplauti savo rankas ir apvalyti sąžinę nuo kruvinių "šventosios" inkvizicijos tribunolo nuosprendžių — negalima. Istorinių faktų nuneigti neįmanoma. Tegu dabar Vatikanas teigia, kad valstybės baudė "eretikus." Bet tegu ji prisipažįsta ir tai, kad viduramžiais, kai siautėjo kruvinosios inkvizicijos vykdytojai, valstybės ir jų valdovai buvo tik nuolankiausi bažnyčios tarnai, vykdydantys popiežiaus ir jo vyskupų įsakymus. Kad valdininkas atsisakytų vykdyti bažnyčios inkvizitorių įsakymą — negirdėtas dalykas. Tai tas pats, kas savanoriu eiti ant inkvizicijos laužo.

Kad šie mano teiginiai istoriškai autentiški, leiskime kalbėti senosios kartos bažnyčios istorikams ir teologams. Štai 1935 m. Kauno teologijos fakultetas išleido prof. Jakubėno knygą "Vidurinių amžių bažnyčios istoriją." 60 puslapyje profesorius kalbėdamas apie baisiausią priemonę šalinti ir naikinti pasipriešinimams bažnyčios mokslui ir tvarkai — inkviziciją, rašė: "Popiežius Grigalius IX 1234 m. įsteigė tam tikrą inkvizicijos tribunolą, kurį pavedė...vienuoliams dominikonams. Pastarieji, kaip "domini canes" (pono šunys)

paleisti sekti atskalūnus, turėjo neribotą įgaliojimą, galėjo traukti atsakomybėn kiekvieną įtariamą arba įtartą, teisti jį be skundėjo ir liudininkų, taikinti jiems žiauriausias kankinimo priemones tikslu išgauti prisipažinimą. Savo klaidų išsižadėjusius pasmerkdamo kalėti iki gyvos galvos, o užsispyrusius pagal dėsnį: "bažnyčia netrokšta kraujo" perduodavo pasaulietiškam teismui sudeginti ant laužo. Prie anų laikų barbariškumo pasaulinė įstatymdavystė noriai taikėsi prie bažnyčios reikalavimų."

Šį prof. Jakubėno istorinį teiginį patvirtina tik dvasininkams leisto žurnalo "Tiesos kelias" 1929 metų 8 numerio eilutės apie "šventąją" inkviziciją. Straipsnyje rašoma, kad įtartini asmenys buvo perduodami bažnyčios teismui, kuris konstatavęs "eretikų" kaltę ir "jo nenorą išsižadėti klaidų, turėjo būti paskui baudžiamas minios akivaizdoje sudeginimu ant laužo. Ir taip popiežius ėmė skirti inkvizitorius valdininkus." Ten pat labai nenoromis, bet pripažįstama, kad "šventuose" inkvizicijos teismuose "deja, buvo vartojamos ir tortūros", įvestos popiežiui Inocentui III davus sutikimą. Šis popiežius Avinjono bažnytiniame suvažiavime paskelbė masinę kovą prieš kitą manančius, kritikujančius bažnyčios tėvų išpuikimą, gobšumą, moralinį smukimą, evangelijos nesilaikymą ir kt.

Popiežiai visais laikais visaip skatino pasaulietinius valdovus remti Romos inkvizitorius. Siutėjant inkvizicijai Ispanijoje, Portugalijoje, Italijoje, Prancūzijoje ir kitose šalyse, 1233 m. popiežius Grigalius IX rašė dievotam Konradui Marburgiškiui: "Kur kiti vaistai negelbsti, ten supuvęs kūnas reikia

kardu ir ugnimi atskirti." Kiek vėliau šis popiežius bardamas Vokietijos karalių Henriką už mažą "eretikų" naikinimą, rašė: "Kur Mozės uolumas, kurs vieną dieną išmušė 23, - 000 kitų dievų garbintojų? Kur Elijaus uolumas, kurs 450 Bealo pranašų kardu išmušė."

Tai tik keletas kraupios viduramžių praeities istorijos trupinių. O jų tūkstančiai ir visi prieš bažnyčios tariamą "gailastingumą."

"Šventoji" inkvizicija dar ir dabar yra Vatikane, ji vad. "Congregatio sancti officii." Tik ji, žinoma, dabar kitaip galvojančius žmones pasiūsti ant laužo negali, jos ginklas ekskomunika. Ją Vatikanas naudoja ir dabar.

1961 m. sausio mėn. Vatikano organas "Osservatore Romano" rašė, kad ši kongregacija ekskomunikavo Haičio respublikos prezidentą Fr. Duvalierą ir visą jo vyriausybę vien už tai, kad iš krašto ištrėmė du vyskopus ir 4 kunigus, mėginusius diktuoti savo valią vyriausybei ir prieš ją kurstyti šalies žmones.

Dar kartą prisimenant lietuvišką patarlę, tvirtiname: kaip bažnyčios tėvai mėgintų nuo viduramžių katalikų bažnyčios istorijos puslapių nuplauti inkvizicijos kraujo dėmę – nepavyks. Istorijos tiesos ir faktų nuneigti negalima

Atsigulus žolėje

Parkritus vejų nešienautoj
Ir dirstelėjus pro žoles,
Nustėrsti – sunku atsigauti:
Kiek knibžda gyvybės po šias

Girias
Ištekines!

Rūgštyne aukšta, lyg sekvoja,
Siūbuoja, rods, padebesy;
Lyg palmė – ramunė lieknoji –
Dangun įsirėmus, tiesi,

Rami,
Prakilni!

Darbštuolė skrusdytė tipena,
Ir boružė skuba kažkur, –
Gyvūnai visi ieško peno,
Jie pluša, jie kruta dangiur –

Visur,
Ne kai kur...

Bitutė žiedadulkes renka
Įsitraukus į darbą visa,
Spalvom pasidžiaugt jai netenka,
Vien rūpi nektaro gaiva,

Žiede
Sukaupta.

Kažkur avily jos šeimyna,
Visuomenė bičių darbščių;
Kiekvienas ten pareigas žino
Pastogėj būtybių uolių,

Kuklių,
Sutelktų.

Jų vienos pasiuva korį,
O kitos augina vaikus,
Dar trečios, daug mylių sukoreę,
Vėl skuba atgal į laukus,
Kvapnius
Ir plačius.

Ties prieangiu stovi sargyboj
Ginkluoti geluoniais kariai;
Jei reiks, atiduos jie gyvybę,
Gins medų, namus atkakliai,
Šventai
Ir karštai.

Joms nedavė meilei sugaišti
Gamta nė minutės trumpos,
Vien priedermių ryšiais susaistė
Skirtingus narius tos šeimos,
Darnios,
Tobulos.

Ir jei dykaduonis koks vienas,
Koks tranas pas jas atsiras,
Išdrįs jį išvilkti už sienos,
Pritaikys jam priemones tas,
Kurias
Kas vertas.

Taip, tykiai žolėj pasidairęs,
Staiga apstulbsti, nustembti:
Pasauliai mus supa įvairūs,
Didžių paslapčių kupini,
Pilni,
Dyvini!

D. M. ŠOLOMSKAS

Lietuva buvo išlaisvinta prieš 25 metus

1944 metų birželio mėn. 22 dieną Tarybų Sąjungos armija, po trijų metų karo prieš hitlerinę Vokietiją ir jos talkininkes, jau buvo prie Rumunijos ir Čekoslovakijos sienų. Frontas ėjo nuo Narvos, prie Suomijos užlajos, į pietus. Hitleris ir jo komanda jau vadovavosi apsigynimo taktika. O juo diplomatai visur sušilę darbavosi, kad pasiektų su Anglija ir Jungtinėmis Amerikos Valstijomis atskirą taiką ir kad visas kapitalistines jėgas nukreiptų prieš Tarybų Sąjungą.

Hitlerinė Vokietija turėjo 374 divizijas. Iš jų 228 geriausios divizijos ir apie 60 Rumunijos, Vengrijos ir Suomijos divizijų kariavo prieš Tarybų Sąjungos jėgas. Septyniadešimt keturios divizijos kariavo vakaruose prieš Anglijos, Jungtinių Valstijų ir Prancūzijos jėgas, o kitos buvo Italijoje ir okupuotuose kraštuose.

Hitlerininkai per trejus metus Baltarusijoje per 250 mylių pločio ir 500 mylių ilgio frontą įrengė kelias eiles labai galingų įtvirtinimų. Jie tikėjosi, kad Tarybų armija šių fortifikacijų jokių būdu neįveiks, negalės išlaisvinti Pabaltijį ir pasiekti Rytų Prūsiją. Jie ten laikė apie 60 divizijų fronte ir porą desėtkų divizijų Baltarusijos ir Pabaltijos okupacijoje.

Baltarusijoje nacių frontas buvo išsidavęs į rytus. Jo sutriuškinimui ir nacių jėgų apšūpimui Tarybų Sąjungos komanda paruošė keturis frontus: Pirmąjį Pabaltijo frontą maršalo Bagramiano komandoje, Pirmąjį Baltarusijos frontą maršalo K. K. Rokosovskio komandoje, Antrąjį Baltarusijos frontą gen. Zacharovo komandoje ir Trečiąjį Baltarusijos frontą gen. Ivano Černiakovskio komandoje. Taipgi buvo paruoštos dvi oro jėgų armijos ir Dniepro karo flotila. Tarybų jėgoms gelbėjo apie 150,000 Baltarusijos partizanų, organizuotų į 150 brigadų ir 50 pulkų.

OFENSYVAS

Tarybų armija ofensyvą (puolimą) pradėjo birželio 22 dieną ir į pusantrą savaitės nacių frontą visiškai sulaužė. Liepos 3 dieną išvadavo Baltarusijos sostinę Minską. Buvo sumušta ir suimta 40 vokiečių divizijų. Vien į nelaisvę paėmė apie 150,000 nacių. Jų fronte pasidarė spraga, kurios jie jokių būdu nebegalėjo užtverti. Raudonoji armija labai greitai žygiavo linkui Lietuvos.

Maršalas Rokosovskis, minėdamas kautynes Baltarusijoje, 1964 m. rašė: "Mūšis už Baltarusiją iš tikrųjų buvo milžiniškas. Per abi puses jame dalyvavo keturi milijonai žmonių, 62,000 visų kalibrų pabūklų ir minosvaidžių, 7,500 tankų ir savaeigių ir 9,100 karinių lėktuvų..."

NEŠA LAISVĘ Į LIETUVĄ

Liepos mėnesio pradžioje Trečiasis Baltarusijos frontas nutaikė smūgius Vilniaus, Kauno ir Suvalkijos kryptimi linkui Rytų Prūsijos, o Pirmasis Pabaltijo frontas per Aukštaitiją — Uteną, Panevėžį, Šiaulius — linkui Baltijos jūros. Pabaltijo fronte buvo ir Lietuvių divizija, generolų V. Karvelio, J. Macijausko, A. Urbšo ir kitų komandoje.

Į kovą už Lietuvos išlaisvinimą didelį įdėlį įnešė Lietuvos partizanai. Generolas A. Kronikas rašė: "1944 metais Lietuvoje didvyriškai kovėsi 67 partizanų būriai ir grupės. Lietuvos partizanai priešui padarė nemažai žalos: jie nuvertė nuo bėgių 354 geležinkelio ešalonus, išvedė iš rikiuotės apie 300 garvežių, daugiau kaip 2,000 vagonų, sutriuškino 18 priešo įgulų, sunaikino daugiau kaip 10,000 vokiečių kareivių, karininkų, policininkų ir jų pagalbininkų".

Generolo Černiachovskio vadovaujama armija liepos 7 dieną apsupo hitlerininkus Vilniuje. Mūšiai buvo sunkūs ir tęsėsi iki liepos 13 dienos. Ypatingai buvo sunku tarybinei armijai, kad ji, saugodama istorinius paminklus, negalėjo vartoti sunkiosios artilerijos miesto bombardavimui. Bet liepos 13 dieną Vilnius, Lietuvos sostinė, buvo išlaisvintas ir Gedimino bokšte buvo iškelta Lietuvos tarybinė vėliava.

Vilniaus kautynėse naciai neteko 8,000 užmuštais ir daugiau kaip 5,000 karo belaisviais kareivių ir karininkų, taipgi daug karo technikos.

Kuomet viena Tarybų Sąjungos armijos dalis kovėsi Vilniuje, tai kita dalis sparčiai žygiavo vakarų link. Liepos 12 dieną ji išlaisvino Trakus, 13 dieną — Varėną, 14 dieną — Druskininkus, 15 dieną — Alytų, Kaišiadorius, Punią ir eilę kitų miestų prie Nemuno. Ji persikėlė į vakarinę Nemuno pusę ir nutaikė smūgius iš pietvakarių apsupimui Kauno ir pasiekimui Rytų Prūsijos.

Rugpiūčio 1 dieną, po žiaurių kautynių, buvo išlaisvintas Kaunas. Naciai ten neteko apie 8,000 užmuštais ir 1,200 belaisviais, taipgi daug karo technikos.

Rugpiūčio 17 dieną Raudonoji Armija pasiekė Lietuvos vakarinę sieną prie Šešupės ir netrukus šiame bare mūšiai buvo perkelti į Rytų Prūsiją.

Pabaltijo Pirmasis frontas žygiavo nuo Dukšto ir Švenčionių per Uteną, Ukmergę, Anykščius, Panevėžį linkui Šiaulių. Panevėžį išlaisvino rugpiūčio 22 dieną, o Šiaulius — rugp. 27 d.

Hitlerininkai ypač nenorėjo atsižadėti Šiaulių, taip svarbaus geležinkelio ir plentų mazgo, kuris jiems buvo labai reikalingas palaikymui ryšių su jų kariuomene Latvijoje ir Estijoje. Į Šiaulių sritį jie sutraukė daug naujų jėgų ir pradėjo puolimą, kad juos atsiimtų. Mūšiai buvo labai žiaurūs ir tęsėsi daugiau kaip dvi savaites. Lietuvių divizija didvyriškai gynė Šiaulius. Hitlerininkai kautynės pralaimėjo. Jie tik tarp rugpiūčio 16 ir 26 dienų ten neteko 26,000 kareivių ir karininkų, 350 tankų, 250 patrankų ir daug kitos karo technikos.

Frontas stabilizavosi išilgai Dubysos upę, kol Tarybų Sąjungos armija sutraukė naujų jėgų ir savo užnugaryje pataisė susisiekimą. Bet spalio mėn. pradžioje Raudonoji armija nutaikė smūgius linkui Klaipėdos ir Baltijos jūros. Žiaurių mūšių eigoje sulaužė prieš frontą prie Dubysos ir spalio 8 dieną išlaisvino Telšius, Plungę, Šilalę, o spalio 10 dieną, pasiekus Baltijos jūrą, išlaisvino Kretingą ir Palangą.

Reikia su pasididžiavimu pabrėžti, kad šiose kautynėse dalyvavo ir garsioji Lietuvių diviziją.

Šis Raudonosios armijos žygis nukirto nacių armijos, kuri buvo Latvijoje ir Estijoje, susisiekimą su Rytų Vokietija. Vokiečiai dėjo didžiausias pastangas tarybinę armiją atstumti nuo Baltijos, bet tikslo nepasiekė.

Klaipėda ir jos apylinkės buvo išlaisvintos 1945 metų sausio 28 dieną. Ir šiose kautynėse dalyvavo didvyriškoji Lietuvių divizija ir už pasižymėjimą gavo Klaipėdos garbės vardą!

NACIAMS GALAS KURŠE

Lietuvių divizija kautynes prieš hitlerininkus pradėjo 1942 metais Oriolo srityje, o baigė 1945 metais Kurše, Latvijoje, kur tarpe Vandspilio ir Tukumo buvo apsuptos 16-oji ir 18-oji hitlerininkų armijos, apie 30 divizijų, nes po Klaipėdos išlaisvinimo, ji buvo ten perkelta. Gamtinės sąlygos suteikė hitlerininkams patogias sąlygas įsirengti apsigynimo linijas. Bet tik maža jų dalis laivais pasprūko į Vokietiją, o kiti karo pabaigoje turėjo sudėti ginklus.

Tarybinis Informacijų biūras 1945 m. gegužės 12 dieną pranešė, kad Kurše nuo gegužės 9 iki 12 d. pasidavė: 28 nacių generolai, 5,083 karininkai ir 140,405 kareiviai. Taipgi buvo suimta daugybė karo technikos.

Taip baigėsi Antrasis pasaulinis karas.

Apie hitlerininkų okupacijos padarytą Lietuvai žalą, jos išgyvenimą ir pokarinius Lietuvos didžiuosius pasiekimus rasite Lietuvių Literatūros Draugijos išleistose A. Bimbos knygoje "Prisikėlusį Lietuvai" ir "Klesti Nemuno Kraštas", kurias jis parašė po 1945-1946 m. ir 1966-1967 m. apsilankymo Tarybų Lietuvoje.

LIAUDŽIAI ATIDUOTOS VASAROS

V. PETKEVIČIUS

Savo autobiografijoje Juozas Baltušis sielartauja, girdi, ar ne geriau būtų buvę, jeigu jis vaikystėje būtų tapęs puodžiumi?.. "Nieko šaunesnio aš nemačiau, — rašo jis, — už šitą puikų amatą. Ir didžiausia bėda, kad iki šiol man dar nepavyko parašyti tokio kūrinio, kuris prilygtų tiems puodams, kokius žiedė Ciplinksas Svėdasuose ir kokius žiesti svajonau aš pats".

Ir štai šitam puodžiaus amatu negalėjusiam atsigrožėti piemenukui jau šešiasdešimt metų.

Per tokį gana gražų amželį J. Baltušis, be abejo, galėjo pasidaryti ir puodžium, ir kalviu, ir raidžių rinkėju, ir knygryšiu, ir dar kuo nors kitu, nes gabumų jis niekada nestokojo. Daug specialybių bei amatų jam siūlė ir pats gyvenimas, tačiau nė vienas iš jų ilgesniam laikui taip ir nepritapo prie šio be galo ir sau, ir kitiems reiklaus žmogaus. Tik rašytojo duonos, pasak jo, nors ir kratėsi, bet taip ir nepajėgė išvengti...

Kitaip ir negalėjo atsitikti. Ir šiandien mes jau niekuo kitu jo nebegalime įsivaizduoti, tiktai rašytoju, tik Juozu Baltušiu, atėjusiu į mūsų širdis kartu su savo rūpesčiais, meile ir galvosena, kartu su didele, aikštinga ir niekad gyvenimo kasdienybėse nesutelpanti menininko siela, kartu su savo siela, kartu su savo kūriniais, svajonėmis ir dar neįgyvendintais sumanymais. Štai kodėl, sutikę jo pavardę kitų žodžio meistrų tarpe, mes labai dažnai, ilgai nedvejodami, išsirenkame jį ir beveik niekada neapsirinkam.

Kaip ir kiekvienas savo amatą gerbiąs meistras, Juozas Baltušis kūryboje niekada neskuba. Kiekvieną novelę, kiekvieną kūrinėlį jis ilgai nešioja širdyje, o parašęs, nebėga į leidyklą arba redakciją, bet pirma paskaito literatūros vakaruose, papasakoja žmonėms,

J. Baltušis

pasitikrina ir tik tada, ilgai abejodamas ir atsisakbinėdamas, pateikia tą kūrinį visuomenei.

Pamenu kaip ilgai ir kruopščiai jis rašė savo noveles apie meilę. Pagal užmanymą jų turėjo būti dvylika. Tiek jis jų ir parašė. Bet vos tiktai redaktorė suabejojo keliomis, jis tuoj pat jas atsiėmė.

— Vadinasi, dar ne laikas, neišnešiojau jų kaip reikiant, — atsakė jis ir nebesidavė perkalbamas.

Štai kodėl jis prie "Parduotų vasarų" su pertraukomis dirbo beveik dvidešimt metų. Jau vienuoliktus rašo jų antrą tomą. Bene penkiolika metų kuria pirmąjį romaną "Paskutinės mišios". Ir todėl jo išleistų kūrinijų

sąrašas ne toks jau gausus, bet už tai jis viską išperka savo kokybe, betarpiškumu, gražia ir sodria lietuviška kalba, epiniu vaizdingumu, taurių žmogaus moralinių savybių aukštiniu, tarybinio gyvenimo poetizavimu, lyrika ir humoru.

Atėjęs iš pačių liaudies gelmių, jis į mūsų literatūrą atnešė ir sveiką, darbininkišką gyvenimo supratimą, jo aistras ir nepriteklus, jo kasdieninį paprastumą ir begalinį optimizmą. Kaip ir kiekvienam menininkui, Juozui Baltušiu kartais galima daug dėl ko priekaištauti, tiktai ne dėl jo kūrybos mažakraujystės ir jokiū būdu ne dėl meilės stokos gyvenimui.

Jis buvo pirmas ir gana griežtas mano kūrinių recenzentas. Toks jis paliko ir dabar. Pamenu pirmąjį mudviejų artimesnį susitikimą Radviliškyje. Atvažiavo jis su grupe rašytojų, be jokių ceremonijų atkišo ranką ir paklausė:

— Ar tai tu parašei romaną?

Stebiu jo pašaipias akis, ironišką šypseną, klausaus aiškios, kiek ištęstos kupiškėnų kalbos ir manau: dabar laikykis. Todėl nesiskubindamas atsakau:

— Aš.

— Ir gerai padarei, — ir vėl juokiasi akys. Jaučiu, kažkur pasuks, bet tylus. Jis nusišluosto lūpas, nusišypso ir sako: — O aš tai teploju, teploju, ir velniava išeina. — Pasivedžiojo, paėmęs už parankės, ir vėl paklausė: — Ar labai patenkintas?

— Ne.

— Štai už tai tu man labiausiai ir patinki, maktelėjo pirštu į orą ir tuoj pat, viską užmiršęs, dėl kažkurių problemų susikibo su kitu rašytoju.

Toks jis ir dabar. Judrus, besiveliąs į visus ginčus, aistringai įsimylėjęs į tai, ką teigia, ir visomis išgalėmis nekenčiąs to, prieš ką pakelia savo plunksną arba žodį. Ir visur jo pilna: tribūnoje, susirinkimuose, diskusijose, literatūriniuose vakaruose bei valdybos ir redakcinių kolegijų posėdžiuose.

J. Baltušio kūrinių vertę nulemia ir apibendrinimų gilumas, pastebėjimų originalumas bei gyvas ir lankstus pasakojimo būdas. Jis perdėm liaudiškas ir paprastas. Jo smalsi, viskuo besidominti pasakotojo plunksna neretai spaudoje pasirodo su įdomia apybraiža, šmaikščiu straipsniu arba feljetonu.

Ir skaitydamas juos, tur būt, ne vienas pagalvoja: neduok, dieve, šiam rašytojui pakliūti ant liežuvio. Su blogiu jis niekad nesitaiskė. Jis į viską žvelgia dora, gerokai gyvenimo praktikos paaštrinta menininko akimi.

Jo kūrybos partinis kryptingumas visada yra reikšminga atrama jauniems, su kuriais jis daug dirba, kuriems jis padeda ir niekada nevengia pasiginčyti.

Šešiasdešimt metų prozininkui — tai ne taip jau daug, o tokiam energingam ir judriam kūrėjui, koks yra Juozas Baltušis, ir visai nedaug. Todėl, pasinaudojęs jo begaliniu optimizmu ir liaudišku humoru, norėčiau pasakyti: dar išeis iš po šios neramos rašytojo plunksnos daug skambių, gaivių, didelių ir mažų kūrinių, nė kiek neblogesnių už svėdasiškio Ciplinsko puodus.

JONAS LAPAŠINSKAS

Lietuva

Mes turime pasaulį jauką,
Su ežerais, žiedų kalva.
Širdin baltais beržais įaugus
Tėvynės žemė — Lietuva.

Vingiuoja Nemunas, o sodai
Gegužy — pasaka gyva.
Aušroj laukų takais rasotais
Į darbą skuba Lietuva.

Prie Vilniaus, Klaipėdos, prie Kauno
Trispalvė plakasi laisva.
Dainuoja laimę amžiais jaunas
Gimtasis kraštas — Lietuva.

Žali miškai, melsvi upeliai,
Padangių toluma — melsva.
Į saulę ryto žiedą kelia
Gražioji žemė — Lietuva.

Išpuošime šį kraštą mielą,
Garbingą didvyrių kova.
Brangi, šventa lietuvio sielai
Gimtoji žemė — Lietuva.

PUSĖ ŠIMTMEČIO AMERIKOJE

P. ULEVIČIUS

Prieš daugelį metų gyvendamas Pietų Amerikoje, pažinojau pažangų JAV lietuvių visuomenės veikėją ir publicistą Joną Gasiūną. Gal, iš dalies, ir dėl to vienu atsikvėpimu perskaičiau jo knygą „Mano dešimtmečiai Amerikoje“*.

Tai įdomi knyga, parašyta žmogaus, kuris jau daugiau kaip penkis dešimtmečius kiekvieną dieną mato Ameriką iš arti, aktyviai dalyvauja pažangioje visuomeninėje veikloje ir JAV lietuvių spaudoje. Jis, kaip ir daugelis užsienio lietuvių, nepamiršo savo gimtojo krašto ir rėmė Lietuvos darbo žmonių kovą už socialistinę santvarką. Per pastaruosius devynerius metus jis tris kartus lankėsi Tarybų Lietuvoje ir gėrėjosi gimtojo krašto naujuoju gyvenimu.

Iš pirmųjų knygos puslapių mes sužinome, kad Jonas Gasiūnas gimė 1893 metais Uvainių kaime (Rokiškio rajonas). 1913 metais emigravo į JAV. Apsigyveno Čikagoje. Ilgokai jam teko vargti iki susirado darbą. Galų gale jis gavo darbą skerdykloje, kur „...be galo daug dulkių, jos gerklę graužia, akis ėda, pro jas toliau stovinčio žmogaus nežiūrėsi... Džiaugiuosi darbą gavęs. Vadinasi, ir algos gausiu, neteks iš bado mirti“. Darbas sunkus ir sveikatai kenksmingas, o uždarbis menkas — „tik po dešimt centų už valandą“. Netrukus jis ėmė jausti krūtinėje kažkokį sunkumą, užpuolė kosulys. Kreipėsi pas gydytoją, o šis rado džiovos pradžių. „Nusimčiau... dar man džiovos betrukė toje Amerikoje!“

Tais metais JAV buvo milijonai bedarbių, laikraščiuose mirgėte mirgėjo pranešimai apie savižudybes žmonių, patekusių į desperaciją. Padėtis pradėjo keistis pirmojo pasaulinio karo metais, kai ėmė atgyti Amerikos pramonė, gaminusi ginklus ir kitas karo medžiagas Europos kariaujančioms šalims.

Pirmieji mėnesiai, praleisti Čikagoje, paskatino J. Gasiūną apsidairyti, geriau pažinti žmones ir Ameriką. Vienas tokių pažinimo šaltinių jam buvo laikraščiai, lietuviškų organizacijų rengiami vakarai, paskaitos ir kitos kultūrinės bei politinės priemonės. Jis susipažino su lietuviais socialistais ir po truputį įsitraukė į Lietuvių socialistų sąjungos ir pažangios Pasaulio pramonės darbininkų organizacijos (Industrial Workers of the World — IWW) veiklą. Tuo laikotarpiu jis taip pat pradėjo bendradarbiauti pažangioje JAV lietuvių spaudoje.

J. Gasiūno knyga — tai ne tik autobiografinis pasakojimas Daugiau kaip penkiasdešimt metų, praleisti kapitalizmo tvirtovėje, leido jam padaryti plačias išvadas apie įvairias JAV gyvenimo puses. Apžvelgdamas kai kuriuos klasių kovos etapus Amerikoje, jis demaskuoja melagingus buržuazijos ideologų teiginius, kad JAV nesą klasių antagonizmo. Autorius pateikia daugybę ryškių faktų, įrodančių, kad čia egzistuoja aukščiausio laipsnio darbo žmonių išnaudojimas, bujoja diskriminacija. „Lietuviai atvykėliai buvo traktuojami taip pat, kaip negrai, portorikiečiai ir kiti „žemesnieji“ žmonės. Niekas jų negaudavo geresnio darbo. Plieno liejyklos, anglies kasyklos, skerdyklos — ten, kur sunkiausia, kur pragariškas darbas jauną žmogų per kelerius metus paverčia išsekusiu seniu, besvei-

*) Jonas Gasiūnas. Mano dešimtmečiai Amerikoje. Leidykla „Mintis“, Vilnius, 1968 m.

kačiu arba ir visai pražudo — tik ten buvo atviros durys lietuviams“. Tokia pati diskriminacija taikoma ne tik lietuviams, bet ir visiems darbininkams, atvykusiems į JAV, o ypač sunki padėtis buvo tų, kurie neturėjo specialybės.

Ateiviai būrėsi kolonijomis. Daug lietuvių susispietė Niujorke, Čikagoje, Detroite, Filadelfijoje, Pitsburge ir kituose stambiuose pramonės miestuose bei anglies kasyklų rajonuose. Susibūrus buvo lengviau bendrauti su tautiečiais, telktis į organizacijas. Kūrėsi parapijos, savišalpinės draugijos. Amerikos lietuvių bendruomenė niekad nebuvo monolitinė, nuo pat pradžios vyko šviesos ir pažangos kova su tamsa ir reakcija.

Autorius pateikia duomenų apie lietuvių organizacijų veiklą. Plačiai jis pasakoja apie Lietuvių socialistų sąjungą. 1916 metais išėjo pirmasis „Naujosios gdynės“ numeris. Netrukus šį žurnalą ėmė redaguoti Vincas Mickevičius-Kapsukas. „Jo darbas žurnale davė iš tiesų gražių vaisių. Žurnalas žymiai pagyvėjo, užkariavo skaitytojų simpatijas, sutelkė apie save geriausias teorines ir literatūrinės jėgas“. J. Gasiūnas atmena, kad „tikru lietuvių socialistinio judėjimo įkvėpėju buvo nerimastingas, visada kupinas energijos Vincas Kapsukas“

Nepaprastos įtakos tiek JAV darbininkų judėjimui, tiek ir lietuvių veiklai turėjo Didžioji Spalio socialistinė revoliucija. Lietuvių socialistų sąjungos kuopų pagausėjo iki 200, narių skaičius pasiekė 7 tūkstančius. Žymiai padidėjo socialistų laikraščių tiražas. Amerikos lietuviai 1918 metais sveikino išaušusį naują laisvės rytą — Tarybų valdžios paskelbimą Vilniuje. Kai užsienio interventų padedama buržuazija pasmaugė Tarybų valdžią Lietuvoje, pažangieji JAV lietuviai rėmė Lietuvos darbo žmonių kovą prieš buržuazijos diktatūrą. Užsienio lietuvių karščiausias noras buvo matyti Lietuvą laisvą, socialistinę. 1926 metų fašistinis perversmas Lietuvoje sukrėtė pažangiuosius Amerikos lietuvius, giliai sujaudino Lietuvos darbo žmonių vadų Karolio Poželos, Juozo Greifenbergerio, Kazio Giedrio ir Rapolo Čarno nužudymas. „Iš visų lietuvių kolonijų pasipylė protestai. Visur vyko audringi mitingai, kurių metu lietuviai darbininkai ne tik kuo griežčiausiai reišė savo pasipiktinimą fašistiniu teroru, bet ir čia pat rinko aukas nukentėjusiems nuo šio teroro šelpti, remti kovai prieš fašizmą“. Žinoma, JAV lietuvių tarpe buvo ir tokių, kurie pritarė fašistiniam perversmui Lietuvoje. Bet tai buvo labai negausios klerikalų ir tautininkų grupės. Netgi darbininkų katalikų dauguma nepritarė kunigų reakcinei politikai.

Knygoje apibūdinamas 1929—1933 metų pasaulinės ekonominės krizės poveikis Amerikai. 1930 metai JAV darbo žmonėms buvo patys sunkiausi. Autorius prisimena, kaip susirinkimuose ir demonstracijose komunistai aiškino, jog turtingai Amerikai tiesiog gėda ligi šiol neturėti bedarbių apdraudos ir senatvės pensijų. Šias socialines teises Tarybų Sąjungos darbo žmonės gavo tuoj pat po Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos, nors šalis buvo pergyvenusi sunkų karą, suirutę ir badą. „Tokie palyginimai smarkiai veikė ne tik bedarbius, bet ir aplamai visus darbo žmones“, — rašo J. Gasiūnas. Kairiųjų įtaka augo, nes tik jie teisingai kalbėjo apie tikrąsias ekonominės krizės priežastis, ragino vienyti ir bendromis jėgomis kovoti už darbo žmonių gyvenimo pagerinimą. Didelės bedarbių demonstracijos įvyko daugelyje JAV miestų, o Niujorke demonstravo apie šimtas tūkstančių bedarbių. Valdžia ėmėsi žiaurių represijų prieš bedarbių judėjimą. Vašingtone policija šaudė į bedarbių karo veteranų

demonstraciją ir daug jų sužeidė, kelis užmušė, jų tarpe lietuvių Jušką.

Pažangieji Amerikos lietuviai 1940 metais džiaugsmingai sutiko Tarybų valdžios atkūrimą Lietuvoje. Antrojo pasaulinio karo metais JAV lietuviai visais galimais būdais rėmė Lietuvos liaudies kovą prieš hitlerinius okupantus ir jų talkininkus — lietuvius buržuazinius nacionalistus. 1941 metų rugpiūčio pradžioje pažangūs JAV visuomenės veikėjai sudarė Nacionalinį komitetą teikti medicinos pagalbai Tarybų Sąjungai (National Committee for Medical Aid to the Soviet Union). Šio komiteto darbui talkininkavo Lietuvių komitetas, sudarytas iš Amerikos lietuvių darbininkų literatūros draugijos, Lietuvių darbininkų susivienijimo ir Lietuvių meno sąjungos atstovų. 1943 metais Niujorke įvyko Amerikos lietuvių demokratų suvažiavimas, kurio svarbiausias uždavinys buvo padėti kovojantiems už Tarybų Lietuvos išlaisvinimą. Vadovauti pagalbos teikimo darbui buvo sudarytas Lietuvai pagalbos teikimo komitetas. 1945 metais Pitsburge įvyko antrasis Amerikos lietuvių demokratų suvažiavimas. Jame dalyvavo 360 delegatų, atstovavusių 200 organizacijų, kuriose buvo 160 tūkstančių narių. Suvažiavimas pasmerkė tuos, kurie siekia gražinti buržuazinę santvarką Lietuvoje, ir pareikalavo, kad JAV vyriausybė pašalintų iš diplomatinio korpuso buvusius smetoninio režimo atstovus.

JAV lietuvių buržuazinės srovės antrojo pasaulinio karo metais sudarė Amerikos lietuvių tarybą (ALT), kurios vadeivos lankosi Vašingtone ir kongresmenams įteikinėja memorandumus Lietuvos „išlaisvinimo“ reikalu. Buvo suorganizuotas ir Bendras Amerikos lietuvių fondas (BALF), kurį taip pat sudaro klerikalai, tautininkai ir dešinieji socialistai. Jie gauna lėšas iš JAV federalinės valdžios įstaigų ir kitų šaltinių. BALF šelpia tuos, kas pateko į Vakarų, kai 1944 metais Tarybinės Armijos galingų smūgių daužoma Vokietijos fašistinė kariuomenė bėgo iš Lietuvos. Su hitlerininkais pasitraukė dalis jų lietuviškųjų talkininkų, o taip pat nemaža įbaugintų bei suklaidintų žmonių. Jie pateko į vadinamąsias „perkeltųjų asmenų“ stovyklas, kuriose buvę hitlerininkų okupantų parankiniai kūrė reakcines organizacijas, terorizavo norinčius grįžti į Tarybų Lietuvą. Kaip tik šitoms reakcinėms organizacijoms BALF teikė daugiausia paramos. Pirmaisiais pokario metais iš Vakarų Vokietijos žymi dalis pabėgėlių nuvyko į JAV. Ten jie vadinami „dipukais“. „Jie jau nebeapsitenkina pažangiųjų lietuvių plūdimu — ima į nagą ir Amerikos valdžią, jei tik ji elgiasi ar elgėsi ne taip, kaip smalavirkams reikia. Buvę Hitlerio tarnai plūdo Ruzveltą, kam šis, girdi, padėjęs rusams, o ne jiems laimėti karą“. Jie daužė ir pikietavo pažangiųjų lietuvių įstaigas, šmeižė ir tebešmeižia Tarybų Lietuvą ir tuos, kas dorai domisi socialistinio gyvenimo laimėjimais gimtajame krašte.

Kiekvienais metais Tarybų Lietuvą aplanko daug užsienio turistų, tarp jų nemaža JAV lietuvių. Lankosi Lietuvoje ir Anglijos, Argentinos, Brazilijos, Kanados, Urugvajaus bei kitų šalių lietuviai. Jie susipažįsta su gimtojo krašto gyvenimu, o sugrįžę pasakoja savo išpūdžius. Kai kurie jų išleido atskiras knygas apie Tarybų Lietuvą ir jos žmones. JAV lietuvių publicistas Jonas Jokubka savo išpūdžius apie 1959 metais aplankytą Lietuvą išspausdino drauge su rašytoju daktaru Algirdu Margeriu knygoje „Lietuva šiandien“ (Čikaga, 1960 m.). Algirdas Margeris, antrą kartą pabuvojęs ilgesnį laiką gimtajame krašte, parašė knygą „150 dienų Tarybų Lietuvoje“ (Čikaga, 1961 m.). Rašytojas Rojus Mizara savo išpūdžius išspausdino knygoje „Apie tave, gimtoji žeme“ (Vilnius, 1962 m.), o Ieva Mizarienė 1965 m. išleido savo išpūdžių pluoštą „Jaudinantys susitikimai“.

JAV lietuvių visuomenės veikėjas ir publicistas Antanas Bimba, pabuvęs ilgesnį laiką Lietuvoje, parašė knygą „Klesti Nemuno kraštas“ (1967 m.). Tiesa, Antanas Bimba pirmą kartą Tarybų Lietuvą aplankė tuoj po karo ir parašė „Prisikėlusī Lietuva“ (Bruklinas, 1946 m.).

Jono Gasiūno knygoje taip pat yra skyrius „Trys apsilankymai Tarybų Lietuvoje“, kuris papildo pažangiųjų Amerikos lietuvių jau tikrai gausią literatūrą apie gimtąjį kraštą. Šioji literatūra yra reikšminga ne tik užsienyje gyvenantiems mūsų tautiečiams, bet ir Tarybų Lietuvos darbo žmonėms, nes leidžia į savo socialistinio darbo rezultatus pažvelgti akimis tų, kas nuoširdžiai domisi tarybinių žmonių darbais ir žygiais.

*Jonas Gasiūnas kalba Rokišio rajono Dainų šventėje
1965 m. birželio 13 d.*

PIRMOJI LIETUVĖ POETĖ

Meseniai teko pabūvoti Ručiniuose. Iš pokalbio su moksleiviais patyriau, kad pakruojiečiai didžiuojasi pirmąja lietuve poete, kilusia iš ju rajono.

Kas ji? Šis garbingas vardas priklauso Liudmilai Malinauskaitei, gimusiai Ručiniuose. Šiomet vasario 14 d. jai būtų sukakę 105 metai.

Būdama visai mažytė, Liudmila neteko motinos, o kai ėjo 14 metai, mirė ir tėvas. Liko trys mergaitės ir du broliukai našlaičiai. Jiems buvo paskirti globėjai. Liudmilai, kaip vyriausiai dukrai, teko padėti globėjai A. Želevskienei auginti jaunesnius broliukus ir sesutes. Todėl ji neturėjo galimybės lankyti mokyklos. Vis dėlto savarankiškai išmoko skaityti, rašyti, siūti ir net tapo poetė.

A. Želevskienė su našlaičiais apsigyveno Mintaujoje, kur berniukai mokėsi gimnazijoje. 1879 metais Liudmila susipažino su Mintaujos gimnazijos moksleiviu Jonu Šliupu. Vienas kitam patiko. Pradėjo draugauti. Baigęs gimnaziją, Jonas išvyko studijuoti į Maskvos universitetą, paskiau persikėlė į Peterburgą. Mokslo baigti nepavyko, nes už pažangias pažiūras buvo pašalintas iš universiteto ir išsiųstas į tėviškę.

1883 metais Prūsijoje kurį laiką J. Šliupas redagavo "Aušrą". Po to spaudos reikalais buvo nusiųstas į Varšuvą, bet pajutęs, kad gali būti sulaikytas, slapstydamasis nuvyko į Mintaują, pas Malinauskus. Čia viešėdamas, drauge su Liudmila parašė elementorių "Abécéla". Tai buvo bene pirmasis lietuviškas pradžiamokslis ir pirmas Jono bei Liudmilos kolektyvinis kūrinys, kurį 1885 metais Prūsijoje išleido J. Mikšas.

1884 metų pabaigoje Jonas Šliupas emigravo į JAV ir pradėjo savo vaisingą visuomeninę veiklą. Liudmila pasilikusi Mintaujoje,

AGLĖ (L. ŠLIUPIENĖ)

joje, bendradarbiavo "Aušroje". Savo kūrinys siuntė į JAV, Jono redaguojamai "Unitajai", paskiau jo leidžiamam "Lietuviškam balsui". Vėliau dar bendradarbiavo "Vienybėje lietuvininkų", "Naujoje gadynėje". 1885 metais Liudmila išvyko į JAV, kur su Jonu Šliupu sukūrė šeimą. Gyveno labai kukliai, dažnai skurdas pažvelgdavo į akis.

Liudmila pasirašydavusi Aglės, o retkarčiais Eglės ir Šarkos slapyvardžiais. "Eglė" buvo pirma lietuviškas Amerikoje, — rašo savo atsiminimuose Jonas Šliupas. — išdrisusi ne

tik lankyti viešus susirinkimus, bet ir susirinkimuose pakalbėti, kas labai stebino ano meto lietuvius". Padidėjus šeimai, sunku buvo verstis iš laikraščio ir spaustuvėlės pajamų. Liudmila visą savo energiją skiria vaikų auklėjimui. Matydama, kad skurdas nemažėja, kartą supykusi išžarstė raides spaustuvėje ir privertė vyrą užbaigti medicinos mokslus.

Bet iš ko gyventi šeimai ir studijuoti vyrui? Liudmila su dviem vaikučiais vyksta į Lietuvą, kur jai priklausė apie 2,000 rublių dalies. Giminėms nepatiko, kad Liudmilos vyras neturtingas studentas, o vaikai nekrikštyti. Dalies ji negavo. Nusivylusi grįžta pas vyrą į Ameriką. Šliupų ekonominė padėtis truputį pagerėjo, kai po didelių pastangų Jonas baigė medicinos mokslus.

Liudmilos Malinauskaitės — Šliupienės kūryboje reiškėsi romantinės krypties poveikis ir realistiniai pradai. Idealizuodama

Lietuvos praeitį ("Į Nemuną", "Lietuvos miškai", "Praeities paminėjimas"), autorė skundžiasi sunkia dabartimi. Geriau jai pavyko eilėraščiai, parašyti meilės tema ("Gražioji", "Onytė ir Joniukas", "Lukėjimas" ir kiti). Jie pasižymi liaudiškumu, dainingumu. L. Malinauskaitė parašė keletą eilėraščių, pasižyminčių demokratinėmis realistinėmis tendencijomis ("Bajoras ir muzikas" bei kiti). Bandė rašyti ir antiklerikalinėmis temomis ("Ant myrio M. J. Andriukaičio"). Tačiau tomis temomis sukurti posmai nesklاندūs, pilni prozaizmų, silpni meniniu požiūriu.

Poetė daug padėjo savo vyrui. Ji buvo darbšti, nuoširdi, atvira, kukli, kalbi, vaišinga, todėl visi ją mėgo. Po pirmojo pasaulinio karo Šliupai grįžo į Lietuvą. Liudmila Malinauskaitė-Šliupienė mirė Kaune 1928 m. balandžio 7 d.

balu rūda

Ak, jau rūksta metų nuodėguliai
ant apardyto Nemuno kranto.
Vaivorykštės mane užklupo
nepasiruošusį šviesai.

Prilaužysiu sausų šakų,
entuziastingai švilpausiu, lyg tėviškėn grįžęs
varnėnas,

iš balų rūdos nukalsiu tris žvaigždes
ir tavo kakton įskelsiu.

Atslūgs potvynio šauksmas,
suprasiu, kas tu, kas aš,
kodėl mano kraujas
nuteka tavo upėmis.

Saugok tas tris žvaigždes.
Jos niekad nematė dangaus.
Bet skliautai jas šaukia.
Saugok.

Ak, mano lėta paslaptis
metai iš metų aiškėja.
Kai tapsiu permatomas lyg išdžiūvusi upė,
gulsiu į jos dugną.

saugok žvaigždes
šviesa išlieka
sugrįžta
balų rūdon

po Saulės mūšio

Vaikštau po Čiurlionio mišką.

Klausau, kaip gaudžia
žvaigždžių
vainikais
karūnuotos pušys.
Zvelk vėjui tiesiai į akis.
Praeik kaip briedis
pakelta galva.
Tavo mintys —
tavo ragai ir karūna.
Eikit, arkliai, su manim,
eikit miškų paunksmėm.
Jūs turit teisę į poilsį,
kaip žemaičių žirgai
po Saulės mūšio.

Aš klausiu tavęs,
mano širdie,
kiek tu pamaitinai
alkanų žodžių!
Kiek tu pagirdei
ištrokusių raitelių!
Ant aukšto kranto
minčių griuvėsiai.
Ar išliks Nemune
ugnies atspindys!
Argi maža pasaulyje ašarų!
Argi maža
ašarinių dujų!
Praeik kaip briedis pakelta galva.
Priekyje —
Saulės mūšis.

LIETUVOS MUZIEJUI REIKIA

"Šviesos" Redaktoriui Gerb. A. Bimbai

Širdingiausiai Jus sveikiname iš gimtojo krašto Lietuvos, žilojo Vilniaus. Ilgiausių metų Jums!

Šiuo laiškučiu mes kreipdamiesi į Tamstą prašome nedidelio patarnavimo: mūsų muziejaus bibliotekai siuntinėti savo žurnalą "Šviesa". Norime jį turėti, saugoti, o reorganizuojant ekspoziciją, panaudoti skyreliui apie Amerikos lietuvių-ateistų kovą su religiniais prietarais, klerikalizmu ir kt.

Lygiagrečiai prašome Jus tarpininkauti (pagal galimybę) ir kitu reikalu: gal pas Tamstos pažįstamus yra senų JAV leistų ateistinio turinio leidinių, kaip knygų, žurnalių, laikraščių. Gal turi foto nuotraukų iš pažangiečių susirinkimų, pasitarimų ateistinės minties reikalais ir t. t.

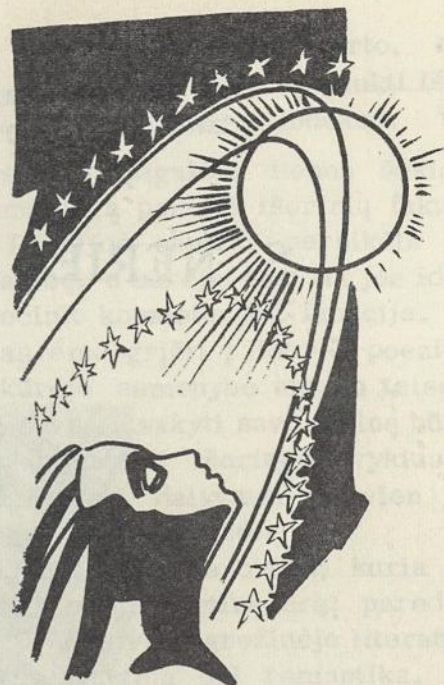
Mūsų muziejus labai pasigenda sekančios medžiagos: foto iš dabartinės katalikų bažnyčios modernizacijos, daiktinių eksponatų apie šventenybių reklamą (pav. pieštukai, kortos su šventųjų atvaizdais, įvairūs reklaminiai leidiniai ir kt.), taikymą prie gyvenimo.

Jei būtų galimybė, tarpininkaukite, kad per savo pažangiečius, gal galėtumėte mums padėti. Gal būtų galimybė gauti vieną-kitą Jūsų asmeninį rankraštį antireligine tematika, foto nuotrauką (18 x 24 cm.)

Mes pasistengsime pagal galimybę atsilyginti.

Su gilia pagarba,
A. MARTINIONIS

Ateizmo Muziejaus Direktoriaus Pavaduotojas.

SAVO BŪSIMAI ŽMONAI

Pasveikinsiu Tave
Su puokšte uosių pražydusių,
Pamerksiu juos į dangaus bangas
Ir nukratysiu žvaigždžių rasą Tavo
kambarėlyje.

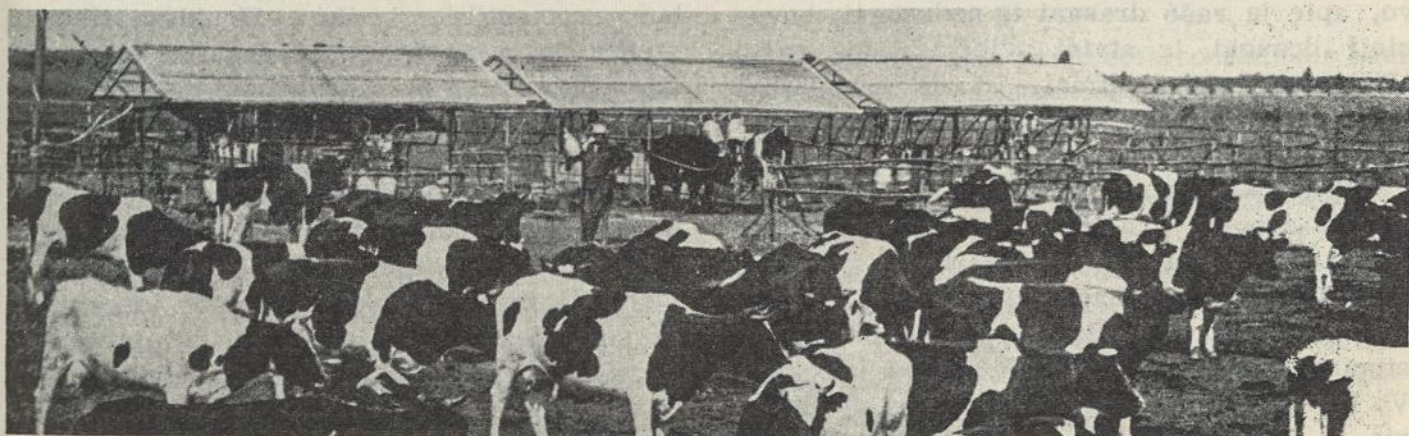
Tavo gyvenimas nušvis,
Kaip nušvinta dangaus jūra gegužyje.
Aš nukreipsiu vagas išsiveržusių
upių

Link Tavo namų, —
Aš kelsiu Tave rytais,
Atplaukęs po Tavo langu,
Šaukdamas myliu, myliu!
Tu šukuosi plaukus srovėje,
O aš — gėrėsiuos.

Susiėmę už rankų, šokinėdami kaip
vaikai,

Mes skubėsime į būrį draugų,
Laukuose kertančių ir grėbiančių
duoną.

V. BUKONTAS

Ganyklinė melžimo aikštelė Šakių tarybiniame ūkyje.

I. Rustos nuotr.

DR. A. PETRIKA

S. NERIES *poetinė* KŪRYBA

Velionė Salomėja Nėris buvo bene tik ižymiausia lietuvių poetė lyrikė. Ją studijavo, apie ją rašė draugai ir nedraugai, buvusieji draugai ir atviri priešai. Jos raštų išėjo jau keli leidimai, ir vis surandama naujų davinių jos kūrybai bei gyvenimui aptarti.

Praeitais metais Vilniaus leidykla "Vaga" išleido žinomo grožinės literatūros meistro Vytauto Kubiliaus knygą "Salomėjos Nėries lyrika". Autorius nagrinėja ne tik S. Nėries poeziją, bet ir tas sąlygas, kurias jos poezija atspindėjo, jos gyvenimo lūžius bei posūkius. V. Kubiliaus knyga tai bus ar tik ne išsamiausia to klausimo studija, be kurios S. Nėri būtų sunku suprasti.

S. Nėris buvo švelnaus būdo moteris, tad ir jos kūryba atitiko tolygų temperamento: ji buvo romantikė, lyrikė. Išauklėta tikinčių ateitininkų atmosferoje, ji pagaliau ta ideologija nusivylė, o po nepavykusio meilės epizodo, nuėjo pas kairiuosius trečiafrontininkus. Po paskelbimo politinių emocijų audrą sukėlusio jos "Pareiškimo", klerikalai ir jų sankeleiviai tautininkai, ją apleido. Pašalinta iš gimnazijos mokytojos posto, ji skurdo Kauno lūšnyne, bet pasirinkto naujosios ideologijos krypsnio neatsisakė, jo laikėsi iki mirties.

Kai hitlerinė Vokietija staiga užpuolė Lietuvą, S. Nėris, su sūneliu ant rankų pasitraukė į T. Sąjungos gilumą. Pradžioje gyveno Maskvoje. o kai ir tą naciai ėmė bombarduoti,

gyveno Ufoje ir kitose tolimos užfrontės vietose. Karo sąlygomis, kai viskas buvo aukojama frontui, jai teko patirti ir šalčio, ir bado. Tačiau poetė nesiskundė. Žinodama, kad visiems sunku, ji K. Korsakui rašė: "Kam dabar gerai? Duonos gaunam: aš 450 gramų (apie 3/4 svaro — A. P.) ir Balandis (jos sūnus A. P.) 400 gr. dienai. Viską iki trupinio suvalgom".

Ir tokiomis sąlygomis poetė nepalūžo. Ji rašė ugingus eilėraščius, kuriais kvietė mušti užpuolikus, vyti juos lauk iš Tėvynės. Jos poezija stiprino fronto kovotojų ir užfrontės partizanų dvasią, kėlė jų drąsą bei ryžtą:

Ten prieš padegti liepsnoja
Sodybų gimtinių stogai...
Per gaisrą, pūgą, per pavojų —
Tolyn į vakarus, draugai! (psl. 338).

S. Nėriai, kaip poetei, pradžioje buvo sunku persiorientuoti. Lyriniai, romantiniai ar simboliniai eilėraščiai, Tėvynės Karo sąlygomis, buvo neaktualūs. Kovų metui reikėjo ir kovingos poezijos. Reikėjo, Majakovskio pavyzdžiu, šaukti karius į kovą, juos skatinti ir drąsinti, rašyti trumpom, kapotom eilutėm, grubiai sumegstais sakiniiais, paprastais žodžiais, o ne miglotais pustoniais ar švelniais deminutyvais: "Programinės lyrikos kelią poetė stengėsi suderinti, nors ne visada sėkmingai, su romantizmo estetika ir stilistika" (psl. 127).

BUITIS IR POEZIJA

Karo ir pokario sąlygos romantinę literatūrą ir lyrinę bei simbolinę poeziją buvo visiškai nuslopinę. Rašyta vien buitinėm temom, vaizduota kasdienybės vargai, šaukta į kovą už geresnį rytojų. Poezija tapo ideologinėm tezėm, poeto emocinė pasaulėjauta dingo. Knygos psl. 269 autorius teigia:

"Pačioje Lietuvoje, kur liko lietuvių poezijos šaknys ir pagrindas, salomėjiško lyrizmo dvasia kuriam laikui prigeso. Klasių kova užgožė atskiros asmenybės teises, troškimus ir balsą. Poezijoje beveik neliko vidinio žmogaus gyvenimo problematikos, kuri sudaro šio žanro pagrindą. Meilės, mirties,

asmeninio džiaugsmo ir sielvarto, sielos prieštaravimų motyvai buvo išbraukti iš poezijos svarstomų klausimų indekso. Vietoj dvasinio aspekto įsigalėjo dienos šūki, o emocinę atmosferą pakeitė išorinių faktų aprašymai. Poezijos centras persikėlė į objektyvią realybę, o kūrėjui liko tik jos ideologinio ir emocinio komentavimo funkcija.

Lyrizmas ėmė grįžti į lietuvių poeziją tik tada, kai kūrėjo asmenybė atgavo teisę pažvelgti ir į save, išsakyti savo vidinę būseną, o ne vien komentuoti išorinius įvykius, kai kūrybos akte ėmė dalyvauti ne vien poeto ideologija, bet ir pasaulėjauta".

Tiksliai duota platoka citata, kuria autorius nušviečia naują poetinę erą, parodo kūrybinį lūžį ir atgaivina grožinėje literatūroje besireiškiantį lyrizmą bei romantiką. Pirmieji į emocinės lyrikos šaltinius grįžo P. Širvys, A. Baltakis, J. Vaičiūnaitė, E. Mieželaitis ir kiti. Tai buvo gera pradžia:

"Emocinio poetinio mąstymo kultūra, išstobulinta S. Nėries, mūsų laikų poezijai reikalinga kaip ir visados. Gal net reikalingesnė. XX amžiaus civilizacija pajungė žmogaus gyvenimą tokiai griežtai socialinei ir politinei reglamentacijai, užvertė jo smegenis tokių problemų ir žinių srautu, kad intensyviai emociniam gyvenimui vis mažiau belieka erdvės ir laiko. Intelektas vis labiau išstumia emocijas į antrąjį planą, kur jos užskursta ir suvienodėja. Kažkas turi kompensuoti žmogui šį emocijų deficitą... Visų pirma — lyrika" (psl. 274).

SOCIALIZMO KELIAS

S. Nėris atėjo pas trečiafrontininkus besilaikydama idealistų išsvajoto "absoluitaus teisingumo" teiginių. Tačiau "Gyvenimas griovė jos naivų tikėjimą, kad socializmas Lietuvoje bus statomas ant visuotinės meilės, brolybės ir laisvės pamatų. Priversta žengti kontrastų laiptais, S. Nėris prarado pirmųjų džiaugsmą ir giedrumą. Bet ji neleido abejonėms sugrauzti savęs, o ėjo pasirinktu keliu, įtempusi visas jėgas ir kietai suspaudusi į ranką savo tikėjimą... (psl. 279).

S. Nėris nesuklupo, žengdama istorijos prieštaravimų ašmenimis. Savo pasirinkto

kelio ji niekad neišsižadėjo. Ji nuėjo su ta didžiąja lietuvių tautos dauguma, kuri pasirinko socializmą, pasiryžusi vardan jo žengti per visus išmėginimus" (psl. 281).

Net ir tvirtesni, labiau užsigrūdinę kovotojai kartais išgyveno nusivylimo bei nevilties momentų, prieš kuriuos jie visa jėga kovojo. Psl. 334 skaitome:

"Būna ir pas mane tamsesnių valandėlių ir pesimizmo antplūdžių — rašė J. Baltušis viename laiške. — Tuo atveju aš taip organizuoju savo laiką, kad jo mažiausiai liktų laisvo įvairioms 'svajonėms'". "O karas tęsiasi, tęsiasi be galo. Per jį mes pasenome, pražilome. Rodos, tik vienas Šimkus iš 'senosios gvardijos' nežyla. Petras (Cvirka — A. P.) už mane 3 metais jaunesnis — žilas. Aš pabalau per metus. Koki mes grįšime į Lietuvą — jeigu iš viso grįšime? — skundėsi A. Venclova viename savo dienoraščio puslapyje".

Drąsindama kitus ir save, S. Nėris rašė:

Dega bundantis karžygio kraujas,
Nebegali nurimt:

Būk su tais, kurie grumias ir kaujas —
Ne silpna moterim!

Pirmaisiais pralaimėjimų mėnesiais, kai matė ant kelio krintančius savo draugus, degant sodybas ir miestus, poetės širdis kartais sudrebėdavo, ji pajusdavo lyg ir abejonės disonansą, pergalės netikrumą. Tuomet ji rašė:

Nejau gyvenimas sugriautas?

Širdy — perdėm žaizda ir skausmas.

Ir neša, neša kraujo sriautas...

Koki krantai kada priglaus mus?

Tačiau ji ramino kitus ir save, skelbė drąsos bei ryžto šūkius:

Tu karo vaikas. Širdį drąsiai

Ir ginklą rankoj išlaikykl!

Ateis kiti — gal būt, supras jie,

Kokia mūs valanda klaiki.

Poetė Lietuvą nepaprastai mylėjo. Žodis "tėvynė" turėjo jai ypatingą reikšmę. Ji nebuvo kosmopolitė ir nesutiko su teiginiu, jog darbininkas tėvynės neturi, kad jo tėvynė ten, kur jis gyvena, kad reikia visas tautas lygiai mylėti ir pan. Ji klausė: kaip galima mylėti tautą, ar tokią tautų sandarą, kuri

žudo tavo tautą, kuri griaua jos gyvenimą? Tai mano tautos priešai, prieš kuriuos reikia kovoti! Ji skelbė ne meilę, bet kovą fašistams ir jų bendražygiams. Ji širdį rodė tik tokioms tautoms, kurios kartu su lietuviais kovojo už savo ir kitų draugingų tautų laisvę. Tokioj kovoj ji nebijojo mirti, nes tokia kova buvo prasminga ir aukos verta:

"Šito mirtino pavojaus akivaizdoje lietuvių rašytojai, dar neseniai skelbę tautų susiliejamą socializmo pagrindą, pirmą kartą taip skaudžiai pasijuto esą vargšės, trypiamos ir marinamos tautos vaikais...jos gyvybės saugotojais, nes prasidėjus okupacijai, tik menas besaugo tautos sąmonę, jos kūrybines galias nuo asimiliacijos ir išnykimo" (psl. 352).

TĖVYNĖS SAVOKA

Poetė atrado tikslią ir griežtą nemirtingumo formulę, kurios visada ieškojo, — kas padeda galvą už didelę tiesą, už savo tėvynę, tas visada liks gyvas:

Brangieji! Kam išsekot raudomis?

Aš juk lieku visuomet su jumis —

Jums atminimo žiedu pražydėsiu,

Mane jūs jausite darbe, kovoj,

Ir pergalės aš vėliavoj šlamėsiu...

(psl. 306).

S. Nėris tėvynės ilgėjosi labiau nei gyvenimo. Ji tai jautė kiekviename žingsnyje, kiekviename medelyje, kiekviename žolės lapelyje. Net vakarų vėjas jai primindavo tėvynės netekimo tragediją. Ji su vėju kalbėjosi, klausinėjo jį apie Lietuvą ir ten pasilikusius jos žemiečius. Pysl. 329 knygos autorius sako:

"Šitą pirmykštį ryšį su gimtąja žeme, su uždaru šeimos gyvenimo ratu S. Nėris jautė taip stipriai, kaip nė vienas kitas XX amžiaus lietuvių poetas, jo fatališką pertrūkį išgyveno kaip didžiausią tragediją. Tėvynė jai buvo prasmingos žmogiškos egzistencijos alternatyva, išeities taškas ir galutinis tikslas. 'Tėvynė pavergta — širdis išplėšta. Kur eisim be širdies? Kaip gyvensi be tėvynės?', liūdnei svarstė poetė 1942 m.

Grįžusi į išvaduotą Lietuvą, ji stačiai svaigo iš džiaugsmo. 'Tėvynės gamta. Toks grožis! Bučiuoju mylimą žemę, kiekvieną

Šviesa Nr. 2, 1969

geltono beržo lapelį'. Ji vėl pasijuto pilna-teisiu žmogumi, o ne benamiu klajūnu.

Kai buvo iš Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninės vežama į Maskvą gydymui S. Nėris maldavo su ašaromis, kad leistų jai mirti Lietuvoje. Kai ją ėmė nešti į lėktuvą, ji suprato, kad daugiau nepamatys savo žemės ir artimųjų. Iš jos akių švietė paskutinio atsiveikinimo ir išsiskyrimo kančia. Ranka spazmiškai spaudė vyro ranką, o veidą ji grėžė į sieną, kad kiti neregėtų šito mirties suvokimo, įrašyto jos veide. Kremliaus ligoninėje, kliedėdama ir vėl atgaudama sąmonę, S. Nėris šaukėsi tik Lietuvos. 'Kam mane atvežė, kam mane atvežė? Ir vėl kliedėjo'... — prisimena R. Januškevičienė.

'Aplankėme ją trise: A. Sniečkus, J. Paleckis ir aš, — prisimena G. Paleckienė. — S. Nėris buvo jau labai ligos nukamuota, jos veidas gerokai patamsėjęs, tačiau ji mus visus pažino. Ji maldautė maldavo: Nepalikite manęs čia, vežkite namo, važiuokime į Lietuvą. Nepalikite!'

Tai buvo tragiškas ir nepaprastai graudus momentas! Vargšė Salomėja! Kaip ji troško paskutines savo gyvenimo valandas praleisti Tėvynėje, kaip ji norėjo numirti savųjų tarpe. Ji manė, jog ir mirti Tėvynėje bus lengviau. Kaip gaila, kad gęstanti jos gyvenimo žvaigždė neleido jos paskutinio troškimo išpildyti! Salomėja grįžo į Tėvynę grabe, į amžino poilsio vietą Kaune.

Poetas Vytautas Kubilius sukūrė tikrai gražų ir įsimintingą S. Nėries portretą, kuris ilgam liks skaitytojo atmintyje ir širdyje.

Juozas MARCINKEVIČIUS

* ✦ *

Kaip atsitiko ten — neaišku,
Spalvas sumaišė kartą dievas.
Ir karvės mėlynos klajojo
Nuo ryto po raudonas pievas.

Nebuvo čia:
Toksai dalykas —

Arkliai geltoni visą dieną
Vežimais kluonan šieną vežė,
O trys linksmi žali paršiukai
Į tvorą savo šonus kasės.

Prie šio pasaulio — gero,
linksmo —
Juoda spalva visai netiko.

Tiktai vienos spalvos —

juodosios — Pasauli toki koki matė

Bet dievui galime atleisti —
Jam keturi su puse metų.

Ir piešė jis kieme pritūpęs

Pasauli toki koki matė

Jaunystės žiedai

Šviesiąją vasaros naktį
Dvelkė vėjelis švelnus.
Priminiau savo jaunystę, —
Širdžiai malonius jausmus.

Priminiau pievas gėlėtas,
Dirvas, kur brendo javai,
Čia vyturėliai čireno
Tarp debesėlių aukštai...

Dainos jaunimo netilo,
Skambūs girdėjos balsai,
Vėjas juos sklaidė po šalį, —
Vis tai jaunystės žiedai.

Šviesiąją vasaros naktį
Dvelkia vėl laimės srovė.
Girdisi dainos jaunimo —
Laimės ir džiaugsmo dalia.

K. ZAKAVIČIENĖ

1969

Dobil, doobil...

Dobil, doobil, doobilėli žalias, —
Ankstų rytą mergužėlė kelias,
Dobilėlių radusi prie tako
Buria laimę — ieško penkialapio.

Dobil, doobil, doobilėli žalias, —
Ankstų rytą bitutėlė kelias,
Iš žiedelio saldų medų neša
Avilin po gintarinį lašę.

Dobil, doobil, doobilėli žalias, —
Ankstų rytą grėbėjelė kelias,
Pjovėjėlis dalgį aštriai plaka,
Žada kirsti tavo žiedą kvapų...

Dobil, doobil ...

BRONIUS JAUNISKIS

VIENUOLĖS IŠPAŽINTIS

Novelė

Griežtu mostu tėvas Aloyzas žerstelėjo ranka žemyn ir paraudusia plaštaka stipriai suspaudė sakyklos briauną, lyg kategoriškai patvirtindamas savo skleidžiamų žodžių teisingumą.

O davatkėlės, besitursinančios apie sakyklą, vienos staiga tūptelėjo, lyg pakluonėje išgąsdintos kurapkos, kitos giliai atsiduso, tarsi bylodamos, kokias didžiai šventas tiesas pabėrė tėvas vienuolis. O paprastų žmonių visas šventorius sulingavo susiūbavo lyg javų jūra, pagauta stipraus vėjo.

Tik provincijolas Barnabas, rinkęs aukas, skubiau kaišiojo savo lėkštelę, nes iš ilgametės praktikos gerai žinojo, kad panašiomis "dvasinio pakilimo" minutėmis žmonės susijaudinę darosi daug duosnesni ir mielaširdingesni. Tad ir dabar į pasidabruotą pateną pradėjo kristi ne tik variniai maloniai skambantys centai, bet ir iškilmingai šnarantys popieriniai litai.

Nors provincijolo barzdotą veidą dengė gana liūdnoka grimasa, gal būt, daug liūdnesnė už pragaro bausmėmis ir amžinomis pomirtinėmis kančiomis prigąsdintų klausytojų, tačiau jo širdis iš gilaus susijaudinimo džiūgavo ir nenustojo kilnojusi storą vilnonį abitą, stipriai suveržtą šilkinė virve. O savo mintyse pripažino, kad jaunasis tėvas Aloyzas neblogas pamokslininkas.

Tėvas Aloyzas, nusišluostydamas rateliu išskustą viršugalvį, toliau tebeaudrino parapijos tikinčiuosius. Bėrė vieną po kito dešimtis stebuklų: apie žymių nusidėjėlių atsitvertimus prie viešpaties dievo; apie pagonių įtikėjimą Kristaus mokslu; apie krikščionybės plitimą visame pasaulyje. Ir kartas nuo karto vis žvilgterėdavo į provincijolą Barnabą, kada jis baigs užsitiesusią rinkliavą, nes jo užrašuose baigėsi visi pavyzdžiai, o, nebaigus "žūklės", neprivalėjo nutraukti pamokslo.

Netrukus provincijolas pasuko po liepomis, kur trypčiojo vyrų būreliai. Tad reiškė, kad aukų rinkliava baigiasi.

Tėvas Aloyzas ūmai sustiprino balsą. Paėmė šalia styrojusį misinginį kryžių ir iškėlė jį virš galvos.

— Štai šventojo kryžiaus ženklas, — sugriaudėjo jis. — Prieš jį lenkiasi visas pasaulis, nes ant jo didžias kančias kentėjo pats dievo sūnus Jėzus Kristus. Klaupkitės prieš jį, nusidėjėliai, ir prašykite savo nuodėmių atleidimo.

Ir kai sulinko visas šventorius, o, nenorėdami demonstruoti savo laisvų įsitikinimų, ant vieno kelio priklaupė ir po liepomis tūnoję vyrai, tėvas Aloyzas kiek atlaidesniu balsu sušvokštė:

— Visi mes — kunigai ir vienuoliai — eisime klausyti jūsų išpažinčių. Per šias šventas rekolekcijas tenelieka nė vieno nusidėjėlio, nesusitaikiusio su viešpačiu dievu. Amen.

Klūpojęnt parapijiečiams, misinginiu kryžiumi peržegnojo orą ir, padavęs kryžių zakrastijonui, nuskubėjo į bažnyčią.

Paskui jį plūstelėjo moterėlių minia. Prie durų jį pralenkė seselė vienuolė, juodu abitu ir balta kampuota skraiste prisidengusi. Tėvui Aloyzui pasirodė, kad ji kažkur matyta. Bet kur — jis niekaip negalėjo prisiminti. Ir kažkodėl jis pasekė paskui ją. O seselė pasuko į moterų pusę priešais šventosios Teresėlės altorių stovinčią klausyklą. Atsiklaupė ant pamesto suoliuko ir, atrodo, tikėjosi, kad į šią klausyklą ateis pamokslininkas.

Už jos supuolė visas būrys davatkėlių, apsigaubusių tamsiomis skarelėmis. Tėvas Aloyzas nemėgo klausytis jų išpažinčių. Nuodėmės jų vis tos pačios, gerai žinomos, nusibodusios, net įgriausios. Bet vienuolė jį patraukė. Pasuko prie klausyklos, atidarė

girgždančias dureles ir atsisėdo ant margaspalvės pučkinės pagalvėlės. Peržegnojo ranka klausyklos groteles, per jas įdėmiai pasižiūrėjo į susigužusią vienuolę seselę. Jį tiesiog viliojo mintis, kuo nusidėjo šis šventas padarėlis, gyvendamas čia, šalia bažnyčios, už aukštų vienuolyno sienų.

— Sakykite, mano sesele, kas slegia jūsų kilniąją sielą, — tarė jis geraširdišku balsu. — Sakykite drąsiai, ir jums duosiu dvasinę ramybę...

Vienuolė pasisuko veidu į tėvą Aloyzą. Mėlynomis akimis pažvelgė į jo rudą, tarsi degančią barzdą. Kiek ilgiau sustojo ties įsirežusia statmena raukšlele ir kažkodėl nustebo. Paskui seselė priglūdo dar arčiau grotelių ir labai švelniai sušnabždėjo:

— Tėve Aloyzai, jūs man labai patinkate. ...

Pradžioje nuodėmklausiu pasirodė, kad jis bus negerai nugirdęs. Bet mintyse pakartojęs vienuolės posakį, jis ūmai lyg įgeltas pasisuko į jos pusę ir nustebeš dirstelėjo į nusižeminusią seselę.

— Ką jūs, atsipeikėkite:

Ji pakėlė pilnas ryžto akis ir geru žvilgsniu paglostė raudoni nudažytą tėvo Aloyzo veidą.

— Taip! — aiškiai ji pasakė. — Taip!

Nuodėmklausys nebūtų tiek nustebeš, jeigu tai būtų prisipažinusi kokia nors mergina. Panašūs prisipažinimai jam buvo ne naujiena. Bet dabar — vienuolė. Pateptoji. Savo sužadėtinį pasirinkusi Jėzų Kristų. Davusi iškilmingus įžadus visą gyvenimą gyventi šventoje skaistybėje. Juk šitoks prisipažinimas — mirtina nuodėmė. Kaip ji drįsta...

— Sesele, gal mano pamokslai patinka? — susitvardęs paklausė, — Ar aš kaip... kaip...

— Taigi, tėve, kaip... kaip vyriškis!

— Niekšingoji dvasia jus apsėdo, — sušvokštė pikta. "Kai mergina užsigėdžia — nė pats liuciperis jos neperkalbės, — pagalvojo. — Eikite, sesele, ir pamastykite, ką jūs čia pasakėte. Kai gerai įsisąmoninsite — ateikite. Tada ir nuodėmes atleisiu...

Ir ant durelių krašto permetė su kryžiaus ženkle paauksuotą stulą, stebėdamas, ar ją pabučiuos vienuolė, kaip kad priimta, atlikus išpažintį. Bet ji pakilo išdidžiai iškėlus

galvą. Čežėdama ilgu abitu, nušlumšėjo pro didįjį altorių į presbiteriją ir posūkyje dingo apvalimose nišose. Ir tik kada tėvas Aloyzas pasisuko į priešingą klausyklos langelį, taip pat išraizgytą balanėlėmis ir žvilgterėjo per vieną kvadratėlį ir už jo pastebėjo antrą vienuolės seselės pablyškusi veidą, visai nemastant toptelėjo mintelė, kažin ta pirmoji seselė ar ne Jūratė: Kažin ar ne ji? Ir tik dabar jis pradėjo galvoti, prisiminti gimnazijos dienas, pirmąją draugystę, pirmąjį šokį gimnazijos salėje, pirmąjį pasibučiavimą gimnazijos kieme po žydinčiomis alyvomis. Ir jis visai mechaniškai peržegnojo tą antrąją seselę ir vis galvojo ir galvojo apie malonaus virpesio valandėles ir staiga pagavo save, kad jis nusižengia ryšėjusios virvės pirmajam mazgui — skaistybei, kurios atsižadėjo priimdamas amžinuosius įžadus. Tačiau šventvagiškai mintys narstė po sąmonę, nors jis ir bandė juo jų atsikratyti, o žvilgsnis vėl ir vėl nuklysdavo į presbiterijos pusę, vogčiomis stebėdamas, ar apsigalvojusi neateina Jūratė. Laukė jos, labai laukė ir bijojo, bet ji nesirodė.

Toliau jis klausė išpažinčių ir tik gerokai po pusdienio pakilo iš klausyklos nė nesulaukęs gimnazijos draugės. Jautėsi gana pavargęs, galvoje užė, kažkas širdį pykino, o mintys vis raizgėsi apie vienuolę Jūratę, tikriausiai pavadintą visai kitu vardu.

Kiek didžiudamasis savo vienuoliška veikla, vaizduodamas giliai susimąsčius, jis nužingsniavo per bažnyčią. Peržengęs dievo stalo slenkstį, pasuko į zakrastiją, kurioje nuo pečių nusiėmė stulą ir pakabino į spintą. Kiek pasimeldęs prie nukryžiuotojo kojų, išėjo iš bažnyčios vis paslapčia apsižvalgydamas, ar kur nors nepamatys seselės Jūratės. Tačiau nei šventoriuje, nei sodelyje, per kurį jis perėjo, niekur jos nepastebėjo.

Ilgu vienuolyno koridoriumi jis sugrįžo į jam paskirtą celę. Iš po juosėjusios virvės ištraukė ilgą rožančių, atsegė kaklą veržusią kaulinę apykaklę ir buvo benusirengias šiltą, vilnonį abitą, bet ūmai susilaukė. Pailsėti gal būtų ir pravartu, bet kaip su ta Jūrate? Būtinai reikėtų su ja susitikti. Jam patiko jos švelnūs gelsvi plaukai, riesta nosikė ir duobutė žande, kuri atsirasdavo jai juokiantis. Gal būt gyvenime niekada neturės progos su ja

susitikti — vienuolynas, tai lyg tam tikros rūšies kalėjimas. Bet, viešpatie, kaip jis galėjo apie savo priesaikos šventuosius namus taip nuodėmingai pagalvoti. Dabar jis nusižengė antrajam virvės mazgui — paklusnumui. Ne, niekur jis iš celės neis — tegul šventasis jo patronas Aloyzas apsaugo jį nuo pikty minčių, nuo pikto vedančių susitikimų. Juk jis — vienuolis, pateptasis.

Apsisuko ir klūptelėjo jis priešais staliuką, ant kurio išsižiojusia burna kėpsojo kaukolė, o virš jos kabėjo per visą sieną krucifiksas, nulenkė pamokslininkas galvą ir susikaupė.

Tuo metu kažkas pabeldė į duris.

Aloyzas pašoko ir giliai nepatenkintas bildesiu pagalvojo, kad vėl pas jį ateina provincijolas Barnabas. Tikriausiai atsineša visą maišą suaukotų litų. Reikės juos vėl suskaičiuoti, aktelį parašyti ir pasirašyti. O gal tėvas Barnabas vėl pasiūlys tam tikrą dalį pasidalinti. Ne, pinigų jis neims. Nusižengtų trečiajam virvės mazgui — neturtui. Nors pinigas — reikalingas dalykas. Kokiu būdu vynelio nusipirksi? O Barnabas tikriausiai atsineša kokio nors itališko "Martini". Šiandien ne pro šalį būtų širdgėlą numalšinti...

Ir jis širdyje džiūgaudamas tarė:

— Prašom!

Tarpduryje pasirodė Jūratė. Pagarbino dievą ir nuolankiai nusilenkė suglumusiam nuodėmklausiuvi Aloyzui.

— Aš jums sutrukdžiau palaimintą poilsį? — tarė truputį virpanti, bet ryžtinga ir atkakli.

— Jūratė, — Aloyzas labai švelniai ištare jos vardą ir, viską pamiršęs pasaulyje, ir tai, kad moterims vienuolėms griežtai uždrausta užteiti į vyrų vienuolių celes, ir tai, kad jis priimdamas moterį savo celėje papildo aukščiausį nusižengimą ir už tai gali būti kuo griežčiausiai nubaustas. Viską pamiršo ir žengė žingsnį prie jos.

— Aš ne Jūratė... Aš — motinėle Bernardeta, — sulaikydama beįsiveržiančius jausmus, ramiai tarė. — Aš taip pat pasirūpinau, kad mūsų parapijoje rekolekcijas vestų kapucinas Aloyzas. Jūsų ordino viršininkui abatui raštą rašiau. O manęs nenorėjai pažinti.

Tie kaltinimu virtę žodžiai nuodėmklausiuvi Aloyzui sukėlė daugiau nerimo, negu džiaugsmo, susitikus jaunystės draugę. Jis gūžtelėjo pečiais, nesuprasdamas ko ji iš jo nori...

— Atleisk man, Bernardeta, bet tikrai aš nepažinau. Šitiek metų praėjo — ar ne aštuoneri...

— O aš būčiau tave, Vytautai, ir nakties metu pažinęs. Ir praėjus dar aštuoneriems metams, — jos balsas darėsi švelnesnis, tonai jo suvirpėdavo, tarsi jie plauktų ne iš jos lūpų, o iš pačios širdies. — Tu pamiršai mane? Visai pamiršai...

Bernardetos akyse sužvilgo ašaros lyg stikliniai karoliukai, bet, kelis kartus sumirksėjusi, ašaras paslėpė ir vėl pasidarė atkakli ir ryžtinga.

— Ar tu nuvažiuoji pas savo dėdę prelatą?

— Kada būna labai sunku. Jis visada mane nuramina...

— O jeigu reikalų atsiranda, ir padeda? — gudraudama prisimerkė.

— Taip, žinoma, ir ypač jeigu atsiranda asmenišką reikalą...

— Jis išardė mūsų gyvenimą. Vytautai. Jis! Argi aš būčiau atėjusi į vienuolyną? Jokiu būdu! Aš tave taip karštai mylėjau. Visą laiką! Nuo pirmosios gimnazijos klasės iki... dabar! Aš kada meldžiuos priešais Jėzų Kristų, nužengusį iš dangaus, jame matau tave! Juk tu į jį panašus, ir tu šiandien man nužengei iš dangaus...

Valandėlę jiedu patylėjo. Jautėsi giliai nuskriausti. Nedrįso pažvelgti vienas kitam į akis. Kai nuožmus jausmas krūtinėje pradėjo tirpti, vėl truputį priekaištaudama, pirmoji prabilo Jūratė.

— O tu mane argi pamiršai? Ir mūsų meilę?..

— Nekaltink manęs... — ir dar žingsnį žengė prie jos. Jūratė pirmoji prisiglaudė prie Vytauto krūtinės ir giliai giliai atsiduso, o jis pabučiavo savo mergaitę vienuolės drabužiuose į skruostą ir pridūrė: — Dėdė vyskupas visus tris mūsų brolius per prievartą suvarė į vienuolynus. Norėjo parodyti, kad jo giminė šventa. Dabar jį į arkivyskopus pakėlė, o jis bando į šventąjį sostą, į Romą patekti. Jis... jis mus nuskriaudė!

— Labai sunki vienatvė. Iki beprotybės sunki.

— Taip! Labai sunki!

— Ir dangumi aš netikiu! Nei pačiu dievu!
Nei pragaru! Niekuo!

— Vienuolynai — viduramžių kalėjimai!
Kam jie — mano dėdei.

— Bėkim iš čia!

Tuo metu sugirgždėjo celės durys ir visai nelauktai įslinko provincijolas Barnabas, po ranka pasispaudęs išsipūtusį portfelį su suaukotais pinigais, o užpakalinėje abito kišenėje pupsojo apvalus vyno butelys. Jis įžengė drąsiai lyg į savo celę ir buvo bepadėdą sunkų portfelį ant staliuko šalia kaukuolės, kaip tuo metu pastebėjo susiglaudusius vienuolius ir, lyg stabo ištiktas, suakmenėjo, pasimetė, bet greitai susitvardė ir, išdidžiai pakėlęs galvą, nieko gero nežadančiu balsu, sušvokštė:

— Susičiulbėjote, balandėliai!

Vytautas sutriko. Šoko į šalį ir griebėsi ražančiaus. Jūratė lyg pabudusi iš gilaus ir svajingo sapno, išplėtė akis ir, ūmai supratusi kas atsitiko, rūščiu žvilgsniu peržvelgė įsibrovusį nepageidaujamą vienuolį ir, pasirošusi kibti jam į akis, ūmai nuo galvos nutraukė juodąją gaubtą, o po jo ir baltąją valį.

— Ko jūs trinate rankas. Sugavote įžadus sulaužius! — aštrų žvilgsnį nukreipė į Barnabo rūstaujančias akis. — Bausite?..

— Ištremsiu į atgailos namus. Aloyzą būtinai ištremsiu. Pusė metų sėdės užmūrytas. O jums, "šventoji" motinėle — šių namų šeimininke bažnytinę bylą iškelsiu. Ką jūs išvedėte iš šventojo kelio? Ką?..

— O mes šventojo tėvo dispensu (atleidimas nuo pareigos laikytis duotų įžadų. Vienuoliams dispensą gali suteikti tik šventasis tėvas) paprašysime!

— Dar ką sugalvosite! — lyg įgeltas išplėtė akis Barnabas. — Niekas jums neleis to padaryti! Niekas neleis!

— O mes paprašysime. Ir mums duos. Tėvo Aloyzo dėdė prelatas tikriausiai padės. O jus už bažnytinį triukšmą — nubaus.

— Aš... Aš... — lyg neatgaudamas oro, sušnopavo provincijolas Barnabas. — Aš... tėvą... Aloyzą į šitą Jėzaus širdies moterų vienuolyną ištremsiu. Jūsų nuodėmklausiu padarysiu. Tik man, ša!

Ir apsisukęs išėjo, stipriai užtrenkdamas celės duris. O Vytautas ir Jūratė... pažvelgė vienas į kitą... ir... nusišypsojo.

* * *

Aną dieną sutikau juos gatvėje. Vedėsi porą vaikų ir pakvietė pas save į svečius. Būtinai aš pas juos nueisiu. Būtinai! Ir nuo jūsų sveikinimus nunešiu.

V a i k a i i r a š

R. GRAIBUS

Nuvirpėjo vaiko juokas varpeliu,
Atkartoti niekaip negaliu.

Vaikiškumo širdyje nėra.
Traukia jau alus,
O ne gira.

O vaikai tarytum vyturiai
Per dienas jie čiauška atvirai.

Jiems nereikia kambarių šiltų.
Jiems gerai pašiūrė iš lentų.

Jiems tik duokit oro ir vandens,
Rodos, šitaip amžių išgyvens.

Solidus matyti palikau,
Nuo vaikystės stoviu atokiau.

O vaikai —
Jie juokias iš manęs.
Taško purvą, plyšauja dainas.

Ir per plikę perbraukiu ranka —
Eisiu spardyt kamuolį ar ką.

MES VISI KAŽKO LABAI IŠTROŠKĖ...

PETRAS PANAVAS

Tik vaikystė vytyriu ^{šy} o.
Nors ir joj ne viskas gal gerai.
O po to — ciklopai ir sirenos,
Įvairiausi monai bei kerai.

O po to — bekraštė Odisėja,
Aisbergai, išskylantys staiga. —
...Kažkas vėl nutraukė kuklių sėją,
Vėlei virpa įtempta styga.

Nenutraukt stygos šios, nenutraukti,
Įtemptos lig mirtinos ribos!
Gal įveiksiu ir šį kartą trauką,
Nepaklysiu gal žaliuos žaibuos?

Rasiu kelią gal gimton Itakėn.
Šimtą kartų lopytu laivu?
Kaip gerai, kad kažkur šviečia akys.
Laukiančios tarp kryžkelių kreivų.

Kaip gerai, kad savo kuklių sėją
Dar viliuos užbaigti. Kaip gerai!

Odisėja mano. Odisėja.
Rožiniai ir purvini kerai! —

...Nuoskauda prisotinta staiga
Vėl suvirpo pertempta styga.

Mes visi kažko labai ištroškę,
Mes visi kažko labai pilni.
Mus kamuoja godos šimtabokštės,
Žygdarbių romantika kilni.

Mes ne kartą nusiskundžiam — gaila,
Kad nebuvome tarp tų kartų...
Mus kamuoja nesukurtos eilės,
Tolumos, jau raizomos kitų.

Bet, deja, mums kartais baisiai trūksta
Kompaso, išplaukiant į marias.
Ir dažnai mes ieškom žemės druskos,
Kur jos nieks ir su žvake neras.

Ir dažnai mes klaidžiojam ir klystam,
Nenorėdami būt vedami.
Ir kaip sapnas blyksteli jaunystė
Trumpo fejerverko ugnimi.

Tik pajuntame — jau blėsti ima
Jos varsų virpėjimas trapus,
Tik nekrinta jau negudrūs rimai
Vakarais į braukomus lapus.

Tik pajuntame — lig skausmo gaila
Tų dienų, tų metų ružavų...
Bet — staiga ir vėl pabyra eilės
Sklidinos jaunystės apžavų.

Vėl atgyja godos šimtabokštės,
Žygdarbių romantika kilni,
Nes mes nuolatos kažko ištroškę,
Nes mes amžinai — pilni pilni.

Liejas vakaras pievom, paplentėm,
Liejas godos pilkšvon tyton.
Kas nesurasta, kas išgyventa
Išsilieja eilėm tyliom.

Kas tiek metų man švytyriu švietė.
Kas užgeso. Kas švies gal ryt.
Kas taip stūmė klajoti po svietą
Ir kitaip nei visi daryt.

Kas man atnešė nuoskaudų šūsnį.
Ankstyvokų raukšlių gijas.

Kas neleido tarp nuoskaudų žusti,
Atgaivino viltis gajas.

Kas neleido susmukti po kirčiais,
Kas neleido kitus kirčiuot
Ir gardžiuotis gyvenimo tirščiais,
Įsirėmus kėdės tvirtos.

Kas neleido užmigti paplentėj,
Nugarmėt be žymės tyton. —
Kas nesurasta, kas išgyventa
Išsilieja eilėm tyliom.

ŠIRDIES INFARKTAS IR CHIRURGIJA

Prof. dr. Jurgis BRĖDIKIS

Žmogus, apimtas širdies skausmų, griebiasi rankomis už krūtinės arba drebančia ranka ieško kišenėje mažos tabletės... Tokių žmogų kankina krūtinės angina, vadinamoji stenokardija. Šiai ligai progresuojant, neretai įvyksta ir širdies raumens infarktas. Išsivysčiusiose šalyse jis yra žmogžudys Nr. 1: kas penktas žmogus miršta nuo širdies infarkto. Vadinasi, dažniau, negu nuo bet kurio kito susirgimo. Jungtinėse Amerikos Valstijose stenokardija ir infarktas kasmet paguldo į kapus daugiau kaip 0,5 milijono žmonių, kurių dauguma dar buvo darbingi.

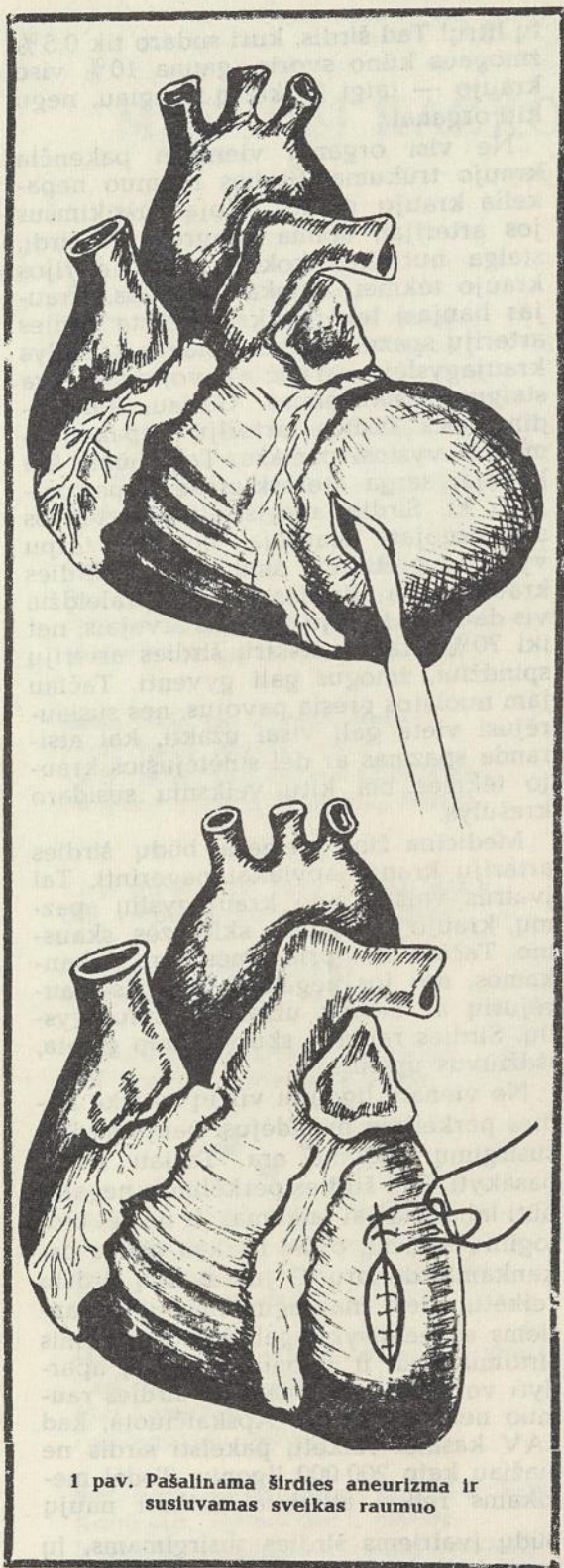
Infarktas yra tam tikros širdies raumens dalies žuvimas. Ji žūva, kai negauna maisto — kraujo, kurio nebeprieka, susiaurėjus širdies arterijų spindžiui arba visai jam užakus. Šia proga prisiminsime vieną mūsų organizmo savybę: juo svarbesnį ir didesnį darbą atlieka kuris nors organas, juo geriau jis aprūpinamas krauju. O širdies darbo su niekuo negalima palyginti. Tik per vieną valandą ji pervaro apie 25 litrus kraujo, o per ištisą parą — net iki aštuonių šim-

tų litrų! Tad širdis, kuri sudaro tik 0,5% žmogaus kūno svorio, gauna 10% viso kraujo — taigi 20 kartų daugiau, negu kiti organai.

Ne visi organai vienodai pakenčia kraujo trūkumą. Širdies raumuo nepakenčia kraujo stokos. Koją, užsikimšus jos arterijai, apima gangrena, o širdį, staiga nutrūkus kokios nors arterijos kraujo tėkmei, ištinka infarktas. Kraujas liaujasi tekėjęs, kai įvyksta širdies arterijų spazmas arba susidaro krešulys kraujagyslėje. Ypač pavojingas yra staigus užsikimšimas. Geriau, kai vadinamasis širdies, arterijų nepakankamumas vystosi pamažu. Taip būna, kai ligoniai serga ateroskleroze, hipertoniija ir kt. Širdies magistralinės arterijos sklerozuojasi, siaurėja, bet tuo tarpu vystosi gretimų, smulkesnių širdies kraujagyslių tinklas, kuris praleidžia vis daugiau kraujo. Tokiais atvejais, net iki 70% užakus atskirų širdies arterijų spindžiui, žmogus gali gyventi. Tačiau jam nuolatos gresia pavojus, nes susiaurėjusi vieta gali visai užakti, kai atsiranda spazmas ar dėl sulėtėjusios kraujo tėkmės bei kitų veiksnių susidaro krešulys.

Medicina žino nemaža būdų širdies arterijų kraujo apytakai pagerinti. Tai įvairūs vaistai nuo kraujagyslių spazmų, kraujo krešėjimo, sklerozės, skausmo. Tačiau šios priemonės nėra pakankamos, nes jos negali praplėsti susiaurėjusių ar beveik užakusių kraujagyslių. Širdies raumuo skursta kaip gamta, išdžiūvus upėms.

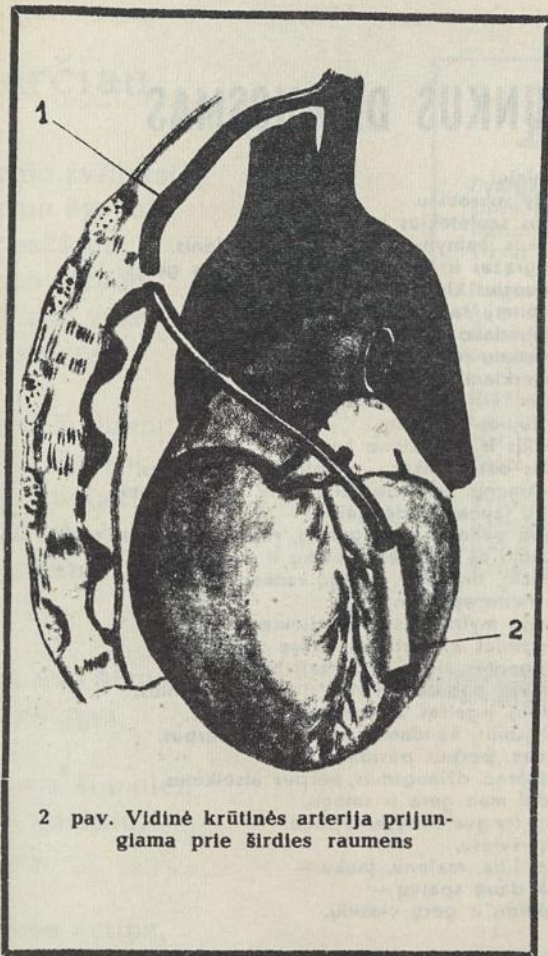
Ne vienam ligoniui vilčių suteikė širdies perkėlimu prasidėjusi nauja širdies susirgimų gydymo era. Tačiau reikia pasakyti, kad širdies perkėlimas negalės būti labai plačiai taikomas. Ir ne dėl biologinių kliūčių, o dėl to, kad nebus pakankamai donorų. O juk sveikų širdžių reikėtų tiek naujagimiams, gimstantiems su netaisyklingai išsivysčiusiomis širdimis, tiek ir ligoniams, kurių apardyti vožtuvai ir susidėvėjęs širdies raumuo nebegali dirbti. Apskaičiuota, kad JAV kasmet reikėtų pakeisti širdis ne mažiau kaip 200 000 ligonių. Todėl medikams reikia atkakliai ieškoti naujų būdų įvairiems širdies susirgimams, jų tarpe ir širdies kraujagyslių nepakankamumui, gydyti.

1 pav. Pašalinama širdies aneurizma ir susiuvamas sveikas raumuo

Tiesą sakant, chirurgai jau senokai bandė gelbėti žmones nuo stenokardijos, kai kiti gydymo būdai nebepadėdavo. Buvo pasiūlyta net apie 50 įvairių operacijų. Vienos tvarko širdies nervus ir pašalina kraujagyslių spazmą, kitos gerina širdies raumens mitybą. Prieš 30 m. buvo pasiūlyta įdomi idėja — prie širdies priauginti kokį nors daug kraujagyslių turintį audinį ar organą. Taip buvo pradėta operuoti širdį, apgaubiant ją iš pilvo ertmės paimta taukine ar net plonosiomis žarnomis. Po kurio laiko susidarydavo kraujagyslių ryšiai tarp širdies raumens ir priauginto organo. Deja, tokios operacijos padėdavo tik laikinai ir ne visada pakankamai. Jeigu širdies arterijos būdavo smarkiai apkalėjusios, širdžiai kraujo vis tiek trūkdavo.

Pastaraisiais metais ištobulėjus kraujagyslių chirurgijai, buvo galima ieškoti naujų chirurginių būdų širdies kraujagyslių nepakankamumui gydyti. Jei yra užsikimšusi nedidelė kurios nors magistralinės arterijos dalis, mėginama ją „restauruoti“. Tai, žinoma, nelengva, ir tokių sėkmingų operacijų dar nedaug padaryta. Juk chirurgas turi atidaryti ne storesnę už šiaudelį arteriją, pašalinti „kamštį“ ir paskui vėl švelniai susiūti piūvį. Kartais kartu su kliūtimi reikia pašalinti ir nedidelę pakenktos arterijos dalį ir pakeisti ją kuria nors iš kitos kūno vietos paimta panašaus skersmens kraujagysle, dažniausiai vena. Tačiau šios operacijos retos ne tik dėl sudėtingos chirurginės technikos. Ne visada būna ir reikiamos sąlygos, be kurių ši operacija negalima — turi būti pakenkta tik vienos arterijos nedidelė dalis. Todėl, pirmiausia, iškyla natūralūs klausimai: kaip iš anksto sužinoti, ar smarkiai ir kokioje vietoje pakenktos širdies arterijos. Pamatyti širdies kraujagysles iki operacijos, neatvėrus krūtinės, — nelengvas uždavinys. Ir vis dėlto jis jau išspręstas. Širdies kraujagyslių, netgi pačių smulkiųjų, vaizdą padeda pamatyti širdies zondavimas („M. ir g.“ 1964 m. 11 nr.). Lankstus, tuščiaaviduris, plastmasinis zondas per kurią nors periferinę rankos ar kojos arteriją įkišamas į aortos pradžią. Zondą galima tiksliai nukreipti, stebint jį rentgeno ekrane. Sušvirkštus per zondą į aortą specialių da-

2 pav. Vidinė krūtinės arterija prijungama prie širdies raumens

žų — rentgenokonstrastinių medžiagų, jos pasklinda po visas aortos šakas, o dalis patenka ir į širdies arterijas. Tuo laiku padarytose rentgenogramose bus matyti, koks tų arterijų spindis. Tačiau širdies kraujagyslių vaizdas ne visada būna aiškus, nes suleistas į aortą kontrastines medžiagas labai praskiedžia kraujas. Todėl gerai įgudę specialistai stengiasi nutaikyti zondą į tiriamą širdies magistralinę arteriją. O tada, staiga suleidus kontrastinių medžiagų, jų kelionė širdies arterija nufilmuojama rentgeno ekrane, nes akis šio momento nepėja pamatyti. Paskui tokį rentgeno filmą kruopščiai išstudijuoja gydytojai. Kai duomenys aiškūs, galima tiksliai numatyti operaciją.

O ką daryti, kai užsikimšusi ne viena širdies arterija ir ne vienoje vietoje? O taip dažniausiai ir būna. Juk neįmanoma pakeisti ištisių kraujagyslių! Buvo rasta įdomi išeitis — aprūpinti šir-

dies raumenį iš kitų kūno audinių ar organų paimtomis kraujagyslėmis. Perversmą padarė originali kanadiečio mokslininko chirurgo Vainbergo idėja: prijungti prie širdies raumens kokios nors netoliese esančios arterijos galą. Tinkamiausia tam tikslui pasirodė besanti vidinė krūtinės arterija, einanti išilgai abiejų krūtinkaulio pusių. Ją be jokios žalos organizmui galima atjungti iki pat pilvo ir nupiautą kraujuojantį arterijos galą pritvirtinti prie širdies raumens (2 pav.) Kraujas tuoj pat pasklinda širdies raumens skaidulose. Po kurio laiko nusistovi ryšys tarp šios vidinės krūtinės arterijos ir širdies kraujagyslių. Taip kraujas iš krūtinės priekinės sienos nukreipiamas ten, kur jis labiau reikalingas — į badaujančią širdies raumens dalį. O ją tiksliai parodo širdies kraujo vainikinių arterijų rentgenogramos. Chirurgai jau atliko nemažai tokių operacijų ir senokai stebi jų rezultatus. Net ir skeptikai dabar pripažįsta, kad po šių operacijų širdies raumuo gauna daugiau kraujo, nebebūna stenokardijos priepuolių, padidėja fizinės žmogaus galimybės, dažnai išvengiama infarkto. Tai paskatino chirurgus tobulinti šį metodą. Klivlende pas dr. Eflerį, vieną žymiausių šios rūšies specialistų JAV, teko matyti įvairius šios operacijos variantus. Kartais nepakanka vienos arterijos. Todėl šioje klinikoje kai kada į širdies raumenį įstatomos abi vidinės krūtinkaulio arterijos, o jei ir to neužtenka, atjungiamą viena iš skrandį maitinančių arterijų, tarpšonkaulinė arterija ar kuri kita. Daugelyje mokslinių laboratorijų mokslininkai tebeieško naujų būdų širdies raumeniui „sudrėkinti“.

O ką daryti, jei jau ištiko širdies infarktas? Įvykus infarktui, apmirusio širdies raumens dalyje atsiranda randas. Kartais šis randas nėra pakankamai stiprus. Jis gali trūkti — tada žmogus staiga miršta, arba kaip koks maišas išsiplėsti. Toks po infarkto susidaręs širdies išsiplėtimas, vadinamas aneurizma, yra labai pavojingas. Kiekvienu momentu jis gali pratrūkti, ir žmogus mirtinai nukraujuoja. Aneurizmoje nuolatos susidaro kraujo sūkuriai, kurie padeda atsirasti krešuliams. Šie, atitrūkę ir patekę į kraujo apytaką, gali užkimšti kurią nors svarbią, dažniausiai smegenų, arteriją ir sukelti paralyžių bei ki-

tokias pasekmes. Be to, aneurizma labai kenkia normaliam širdies darbui—trukdo jai taisyklingai susitraukti ir varyti kraują. Žmogus pasidaro didelis invalidas.

Širdies aneurizmas ėmėsi gydyti chirurgai. Jie jau gerai moka laikinai pakeisti širdies darbą dirbtiniu širdies ir plaučių aparatu („M. ir g.“ 1965 m. 4 nr.). Operacijos metu nesveikoji širdies dalis su aneurizma pašalinama, o sveikas širdies raumuo susiuvamas (1 pav.). O ką daryti, jei pakenkta tokia didelė širdies dalis, kad ją išpiovus nebegalima plyšio užsiūti? Mokslininkai atlieka daug bandymų. Geriausia būtų, kad po infarkto apmiręs raumuo regeneruotų — ataugtų ir visiškai nesusidarytų rando.

Maskvos Gyvulių morfologijos instituto darbuotojai jau surado regeneracijos stimulatorių ir bando atauginti sužalotą širdies raumenį. Regeneracijos klausimus tyrinėja ir Kauno Medicinos instituto mokslininkai. Visai neseniai TSRS Medicinos mokslų akademijos Eksperimentinės biologijos instituto mokslininkai bandymais įrodė, jog kai kurie gyvulių organai, pavyzdžiui, kepenys, išpiautąją dalį ataugina iki normalaus dydžio. Šie tyrinėjimai teikia vilčių ateičiai, o kol kas ieškoma medžiagų, kuriomis būtų galima pakeisti nesveiką širdies raumens dalį. Buvo išmėgintos įvairios organinės ir sintetinės medžiagos: aivalonai, teflonas, silikonas, dakronas. Tos medžiagos turi būti mechaniškai tvirtos, neskatinti kraujo krešulių susidarymo.

Nemaža ligonių miršta ir neturėdami širdyje rando ar aneurizmos. Taip atsitinka ne tik dėl to, kad po infarkto apmirusi raumens dalis pakenkia širdžiai, bet ir todėl, kad žuvusių ląstelių produktai apnuodija organizmą. Vadinasi, tuoj pat išpiovus pakenktą širdies raumens dalį, būtų galima nušauti du kiškus vienu šūviu: pagerinti likusio raumens veiklą ir pašalinti šaltinį, iš kurio po visą organizmą plinta nuodai — žuvusių ląstelių irimo produktai. Eksperimentų rezultatai leidžia tikėtis, kad pavyks išgelbėti kai kuriuos sunkiausius ligonius. Jau padarytos ir pirmosios tokios operacijos.

SUNKUS DŽIAUGSMAS

Ilgainiui
Širdy sukroviau
Visus saulėtekis ir priešpiečius,
Miškus, kalnynus, lygumas ir vandenis,
Atogrąžas ir speigračiuose žydinčias gėles,
Senuosius kluonus, šelmenų plyšius
Su pirmu saulės spinduliu, kuris
Ištraukdavo oran kregždes.
Atsimenu jų skrydį, čiulbesį,
Atmerkiantį mieguistas piemenio akis.
Ilgam, visiems laikams
Nešiojuos su savim
Kūgius ir šiltą šieno kvapą,
Visas beržų šakas — vėjėlių glamonėtojas
Ir akmenis prie viešelių, prie ežerų ir upių
Su jų jaunais sėdėtojais —
Galva palinkus prie galvos, ranka suspaudus ranką.
Tausoju aš krūtinėj nuotakų ir motinų,
Sesučių, brolių ir draugų rankas,
Su meile apkabinusias
Savųjų mylimų kaklus ir liemenis.
Zvilgsnius aš surinkau, juose atsispindintį
Snieguolės žiedą — pirmąjį pavasarį,
Į mūrus padėtas plytas, statytojų šypsnius,
Perpus išgertas su draugu taures,
Ir kąsnius, kandamus su bičiuliu perpus,
Naštas, perpus pasidalintas,
Ir ašaras, džiaugsmus, perpus atseikėtus.
Todėl man gera ir smagu,
Taip lengva širdyje, džiugu,
Taip šviesu,
Taip šilta, malonu, jauku —
Tiek daug spalvų —
Širdingų ir gerų viešnių.

Ilgainiui širdin sutalpinau
Visus, kiek buvo, prakeiksmus,
Smūgius per nugarą, per galvą,
Botagų pliaukščiojimą per strėnas,
Kulkas, jų skrydį, varpantį krūtinę.
Ant rankų grandines visas užrakinau,
Jos ėda mano riešus, vos laikau pieštuką.
Raukšlėtoj smegenų žievėj
Sudaigščiau kūdikių ir motinų raudas,
Bent tūkstantį karų ir tūkstantį gaisrų,
Svajonių graužą, miestų griuvėsius,
Atstumtus ir nepriglaustus kaklus,
Sunkias, neglamonėtas širdis,
Akis, kančios primerktas,
Sausuolę vyšnią ir palaužtą gulgės sparną,
Vėlyvą ilgėsį, ankstyvą nuovargį,
Visas nelaikšes senatves —
Raukšlėtoj smegenų žievėj
Sudaigščiau — tegu veši ir keroja,
Sprogdina mano kaukolę,
Apraizgo kūną šaknimis...
Todėl širdy sunku, tamsu,
Todėl negera,
Blausu —
Tiek ledo, tiek šalną, žiemos,
Tiek sielvarto.
Todėl ir džiaugsmas toks sunkus.

ALBINAS ŽUKAUSKAS

Iš arčiau

Iš pirmo žvilgsnio,
Iš pirmo šypsni
Tave pažinau.

Ir, man atrodo,
Ne tik nuo vakar
Tavy gyvenau.

Juk tokį žvilgsnį,
Juk tokį šypsnį
Seniai jaučiau.
Bet tik nuo šiandien
Tave pažinau
Iš arčiau.

Bet tik nuo šiandien
Tave pažinau
Iš arti.
Ir tik nuo šiandien
Spéliot galėsiu,
Ką jausti.

Atstumas artins,
Artumas tolins —
Visko bus.
Kol vieną kartą,
Kaip lig šiolei
Tavęs nebus.

JONAS JUREVIČIUS

Iš senų senų senovės
Pas mane atėjo medžiai —
Nuo piliakalnių tylių,
Nuo senų senų dvarų.

Medžiai dideli ir rūstūs
Zvelgia į mane iš aukšto:
Ko gi tu (iš tikrųjų)
Į pasaulį atėjai!

Kelias veda į namus.
Kelias veda iš namų.
Ko gi aš iš tikrųjų
Į pasaulį atėjau!

Mano žemė, mano dangūs,
Mano vasara kairi.
Aš laiminga noriu būti —
Medžiai mano dideli.

Skuodas

SI. BUCEVIČIENE

Eduardas MIEŽELAITIS

NEMIRTINGIEJI

Žvaigždės sušvinta ir krenta,
Upės nestovi vietoj,
Bangos sudūžta į krantą, —
Tiktai nemiršta poetai...

Priglaudė prūsų žemelė
Ažuolą Donelaitį.
Graudų keistuolį Strazdelį
Priglaudė liepų giraitė.

Priglaudė skausmo dejonų
Lyriką Vienožindį,
Net ir didžiajam Maironiui
Zemė paskyrė tik sprindį.

Kruvinos vėliavos plakės —
Svietėsi liaudies svajonės,
Kai „Ave vita!“ pasakęs,
Krito ant bėgių Janonis.

O prie devintojo fortò
Vagnerio, gal Nibelungų,
Paskutiniuju akordu
Montvilos balsas apsunko.

Tilo griaustiniai dundėje,
Spindulius saulė pabėrė, —
Guldėm karstan Salomėja,
Zemei atidavėm Nėrį.

Bet jų poetinis žodis
Tarsi lakštingala skamba.
Ziburiju naktį praskrodęs,
Rytą saulėtekiu tampa.

Žvaigždės sušvinta ir krenta,
Upės nestovi vietoj,
Bangos sudūžta į krantą, —
Tiktai nemiršta poetai...

Kodėl gi kas nors tiems alkaniems vaikpalaikiams nepasako,
kad mes neturime pakankamai visko man ir jiems ?!

IEVA MIZARIENĖ
Centro Sekretorė

Šiuos žodžius rašau tik grįžusi iš tolimųjų mūsų kolonijų — Floridos ir Kalifornijos. Esu pilna gerų, malonių išspūdžių; džiugu, kad abiejose valstijose mūsų kuopos gyvuoja gana gerai.

Be LLD kuopų talkos Floridoje vargiai būtų įvykęs taip gražus Lietuvių Meno Sąjungos suvažiavimas ir festivalis. Miami Lietuvių Socialis klubas ir LLD 75 kuopa visomis jėgomis dirbo, kad šis meninis sambūris būtų sėkmingas.

Miami LLD kuopa pobūvio pelną — virš šimtinės paskyrė LLD Centrai.

St. Petersburgo LLD 45 kuopos suruoštieji pietūs su menine ir kultūrine programa irgi gražiai pavyko. Žmonių ir čia prisirinko pilna svetainė.

Reikia pasigirti, kad St. Petersburgo LLD kuopa "pagimdė" Dainos Mylėtojų grupę, kuriai gabiai ir talentingai vadovauja Adelė Pakalniškienė. Ši grupė yra LLD kuopos dalis. Kitais žodžiais, mūsų Draugijos globoje yra ne tik moterų klubų bei grupių, bet ir chorų.

Be jokių perdėjimų, galime pasigirti, kad Floridoje yra dvi didžiausios ir veikliausios mūsų Draugijos kuopos.

Ilgai, ilgai pasiliks Floridos parengimų gyvas vaizdas mintyse mūsų visų, kurie turėjome laimės juose dalyvauti.

Velykų Dieną įvyko San Francisco ir Oaklando kuopų bendras pobūvis, kuriame ir aš jaučiausi laiminga dalyvauti.

Apie sanfranciskiečius ir oaklandiečius galima tiek pasakyti: nors jų nedidelis būrys, bet entuziazmas ir veikla pralenkia ne vieną daug didesnę koloniją.

Pagirtina, kad į jų parengimus sueina ne tik kuopų nariai, bet dalyvauja ir kuopiečių vaikai, anūikai ir proanūikai. Atsilanko net

kitataučių... Pasižiūrėjus į tą mišrią publiką tenka tik džiaugtis.

Čia gyvena Alekas Taraška, kuris turi filmoms prožektorių. Tad buvo proga parodyti naujai iš Tarybų Lietuvos gautą filmą apie Maironį, kurį buvau nusivežusi.

Darbininkiškiems reikalams aukojimu čia draugai yra vieni pačių dosniausių. Ir šį kartą jų maža grupėlė "Laisvei" sudėjo \$115.

Buvo malonu susitikti senus pažįstamus ir užmegsti ryšius su naujaisiais.

Yucaipos LLD 78 kuopos nariai nuo sanfranciskiečių taip pat neatsilieka. Jų irgi nedidelis būrys, bet veikloje jie puikiai pasirodo. Pas yucaipiečius buvau nuvykusi sekmadienį po Velykų. Buvo jų kuopos susirinkimas, o po susirinkimo pietūs su programa.

Yucaipa guli aukštų kalnų rajone. Čia oras labai grynas, švarus, sveikas.

Yucaipiečiai, kaip ir visada, prisimine mūsų visą spaudą, LLD Centrą, Women Strike for Peace ir kitus bėgamuosius reikalus. Visiems suteikė ir gražios piniginės paramos.

Gal būt mūsų LLD veikimas labiausiai Kalifornijoje šlubuoja tai Los Angeles. Buvau sustojusi pas draugus Bernatus, pasikalbėjome apie Draugijos reikalus. Jie papasakojo kiek daug jų kuopoje sergančių. Pati kuopos pirmininkė O. Bernatienė buvo smarkiai sunegalavusi, pergyveno net kojų operaciją. Palinkėjau visiems greit sustiprėti ir ieškoti naujų jėgų, kad kuopos veikla vėl būtų atgaivinta.

Los Angeles ir apylinkėje teko sutikti ir daugiau lietuvių, kurie gana gražiai gyvena. Kai kurie man pažadėjo giliau įsijungti į mūsų judėjimą. Lauksime...

Noriu visiems Draugijos nariams priminti ir juos paraginti, kad mokesčius už 1969 metus malonėtų ko greičiausiai sumokėti. Nėdelskime. Tegul mūsų Draugija rodo pavyzdį visoms kitoms organizacijoms duoklių mokėjime ir veikime.